

"ሉአላዊነትና ዲሞክራሲ በኢትዮጵያ"
ደራሲ ገብሩ አስራት

አስተያየት
ተስፋይ አፅብሃ

ገብሩ አስራት "ሉአላዊነትና ዲሞክራሲ በኢትዮጵያ" በሚል ርዕስ በፃፈው መፅሐፍ በህወሓት አመራር ያልተለመደና የማይፈለግ ግልፅነት በማካተቱ በህወሓት ታሪክ ላይ ሚዛናዊ ግንዛቤ ለማግኘት ይጠቅማል። ህወሓት ደግሞ ለሁሉም ኢትዮጵያውያን ህይወት ከፍተኛ ትርጉም አለው። ስለዚህ ገብሩ ታሪካዊ ሰነድ ለማዘጋጀት ላደረገው ጥረት፣ ትህትና ላለው አፃፃፉና በግልፅነቱ ምክንያት ሊደርስበት የሚችል ችግር ለመቀበል በመቁረጡ ሊመሰገን ይገባዋል።

ገብሩ በኢትዮጵያ የሉአላዊነት ጥያቄ የማያሻማ አቋም ከማብራራቱም በላይ በህወሓት ውስጥ ስለዚህም በኢትዮጵያ ደረጃ ቁልፍ የሰልጣን ቦታ የያዙ ሰዎች ከሻዕብያ ጋር በተደረገው የመከላከል ጦርነት ለኢትዮጵያ ሉአላዊነት ምን ያህል አደገኞች እንደነበሩ በዝርዝር አቅርቧል።

ሁለቱ የመፅሃፍ ርዕስ አካል የሆኑት "ሉአላዊነትና ዲሞክራሲ" ለየብቻቸው ቢገለፁም ትስስር አላቸው። ገብሩ የዲሞክራሲ አለመኖር ሉአላዊነትን እንደነጻ ቃል በቃል ባይገልፀውም በዝርዝር ያቀረባቸው ጭብጦች ይህን ትስስር ያስገነዝባሉ። ከፊሉ የህወሓት አመራር ለተሟላ ያገራችን ሉአላዊነት አለመቆሙ ብቻ ሳይሆን ፀረ ዲሞክራሲነቱን ማለትም አምባገነንነቱን ለሉአላዊነት በፅናት የቆሙትን ለማባረርና ለመቅጣት፣ በጥቅም የሚደለሉትን ደግሞ እንዲደግፉት ለማድረግ ተጠቅሞበታል። ስለዚህ አፈናው ሉአላዊነትን ለመሸራረፍም መሳሪያ ተደርጓል።

ገብሩ ስለ ዲሞክራሲና ሰብአዊ መብቶች መረገጥ የፃፈው ለኢትዮጵያውያን አዲስ ነገር ባይሆንም የገዢው ፓርቲ ባለ ስልጣኖች አፈናው ከትጥቅ ትግሉ ጀምረው የለመዱት መሆኑን ማስረጃ በማቅረብ፣ ከነሱ ለውጥ መጠበቅ ትርጉም እንደሌለው ያስገነዝባል።

ገብሩ የጠቀሰው በትጥቅ ትግሉ ጊዜ ሲካሄድ የነበረው "ምርጫ" አሁን ኢህአዴግ ከሚያካሂደው "ምርጫ 99% +" ጋር ምን ያህል እንደሚመሳሰል ለመገንዘብ በተለይ የ"ምርጫ" አዘጋጅ ኮሚቴውን (የወቅቱ ምርጫ ቦርዱን) ሁኔታ ማብራራት ጠቃሚ ይመስለኛል። በወቅቱ የሆነው ሸንጎ ከተመረጡት 10 የአዘጋጅ ኮሚቴ አባሎች አብዛኞቹ (6 ቱ፡፡ሰዓረ፣ ገብሩ፣ ተሾመ፣ ፃድቃን፣ መስፍንና፣ አባዲ/ጎልያድ ወልደገብርኤል (ገብሩ በመፅሃፉ 'አባዲ ታፈረ' የሚለው) የአባሎች መብቶች እንዲከበሩ የሚፈልጉ እንደነበሩ አስቀድሞ ይታወቅ ነበር።

ገብሩ በገፅ 87 ላይ ያስር ያዘጋጅ ኮሚቴ አባሎች የስም ዝርዝር ሰጥቶ በገፅ 97 ላይ የሰባቱን ብቻ ፎቶግራፎች ለጥፈዋል። ሶስቱ ለምን እንደጎደሉ ገብሩ አልጠቀሰም፤ የጎደሉት አባዲ ጎልያድ ስለተገደለ (ራሱን እንደገደለም የሚገልፁ አሉ፤ በህወሓት ውስጥ ግልፅነት ስለሌለ መሞቱም አሟሟቱም በይፋ አልተገለፀም)፤ መስፍን አማረ ስለታሰረና ተሾመ ጉዳይ ከድርጅቱ አምልጦ ስለወጣ ነው። በወቅቱ የሆነው ሸንጎ ስብሰባ ላይ አዘጋጅ ኮሚቴው የማእከላዊ ኮሚቴው መሳሪያ እንደሚሆን የነበረ ስጋት በግልፅ ቀርቦ ነበር፤ ምክንያቱም ብዙ አባሎች በሰልጣን ላይ የነበሩት ሰዎች በቅንነት ይሰራሉ የሚል እምነት አልነበራቸውም። ተወልደ ወልደማርያም ሁሉንም በጥርጣሬ መንፈስ 'የተቆጣጣሪውን ተቆጣጣሪ' እያልን ከቀጠልን ማቆሚያ ስለማናገኝለት እንደ ንደች መተማመንም እንዲኖረን አጥብቆ ስለተማፀነ ስብሰባው ተጠቃልሎ ተዘጋ።

ገብሩ፡ "የታጋዩን መብት በማስከበር ድርጅቱን ወደ ተሻለ የዲሞክራሲ እድገትና ጥራት እንድናሻግር በወቅቱ የተመረጠው የአዘጋጅ ኮሚቴ አባላትም በአመራሩ ተሸንፈን የአመራሩን ፍላጎትና መፈክር አራማጅ ሆንን" (ገፅ 88) ብሏል። ከዚህ በላይ እንደጠቀስኩት ግን በወቅቱ የሆነው ሸንጎ ስብሰባ ስለነበርኩ የታጋዩ መብት እንደማይከበር አስቀድሞ ታወቆና ተደጋግሞ ተገልጾ ነበር። በተሳሳት/ህወሓት ውስጥ ሰልጣኑን ቀድመው የተቆጣጠሩት ጥቂት ሰዎች አስተዳደራዊ እርምጃዎች እየወሰዱ አፈኗቸው እንጂ አብዮታዊ መንፈስ ይዘው የተሰለፉ፤ እኩልነትና ፍትህ እንዲሰፍን የሚፈልጉ ሆኖም ለውጥ ማምጣት ያልቻሉና በህይወታቸው የከፈሉ ወጣቶች እንደነበሩ መጥቀሱ ተገቢ ነው።

ህወሓት ወታደሮች እንዲማረኩለት ለመስበክ የምርኮኞችን መብት እንደሚያከብር ብዙ ይቀሰቅስ ነበር። በራሳቸው ሃሳብ የሚመሩና እንደ መሳሪያ ሆነው የማያገለግሉትን፣ ምናልባትም በተቃዋሚነት ህዝብ ሊያሰባስቡ የሚችሉትን ምርኮኞች እንደሚረሽን ግን ገብሩ ካጋለጠው የኢህአፓ አባሎች መረሸን መረዳት ይቻላል። በኢትዮጵያ ታሪክ ተወዳዳሪ የሌለው በህዝብ ላይ ጭፍጨፋ ያካሄዱ የደርግ ባለስልጣኖች፣ ጠበቆች ቆመውላቸው፣ ክሳቸው ለአለም አቀፍ ታዛቢዎች ክፍት ሆኖ ከቆየ በሁዋላ በምህረት ሲለቀቁ፣ ከኢህአፓ የተማረኩት በድብቅ መገደላቸው የጦርና የኢሰብአዊነት ወንጀል ተጨማሪ ማስረጃ ነው።

ገብሩ ባቀረባቸው ሃሳቦች ላይ መሠረታዊ ልዩነት የለኝም። በዝርዝር ላይ ግን የመፅሐፉ ይዘት ሰፊ ስለሆነ ከዛ በላይ መጨመር ነበረበት ባልልም፤ አጠቃላይ የመፅሐፉ ግምገማ ሳይሆን ትኩረት ሊሰጣቸው ይገባ ነበር የምላቸውንና ስለነበርኩባቸው (በተወሰኑ ድርጊቶች ዝርዝር ለሚፈልጉም) የማውቃቸውን ጥቂት ነጥቦች መጥቀስ እፈልጋለሁ። እነሱም፡

1. ለአንድነት ያልቆሙ ለሉአላዊነት አለመቆመቸው
2. የግፍ ግድያዎች፣ የፈጠራ ቀውሶችና ኢዲህ
3. ተሓህትና ኢህአወ ሶበያ ላይ ለምን እንደተዋጉ በሚሉ ርእሶች ተጠቃልለዋል።

1. ለአንድነት ያልቆሙ ለሉአላዊነት አለመቆመቸው

ገብሩ መፅሃፉ ከተሰራጨ በሁዋላ የተለያዩ ሰዎች በግለ ሰዎች ላይ እንዳተኮረ ሂሳዊ አስተያየቶች ሲያቀርቡበት ትኩረቱ በተቋሞች ላይ እንጂ በግለ ሰዎች ላይ አንዳልሆነ ይገልጻል። ደራሲው ሰዎችን የጠቀሰው ሃሳባቸውንና ድርጊታቸውን እያቀረበ እንጂ ሰዎችን ነጥሎ አይደለም፤ ብዙ ቅፅሎች እንዳይጠቀም መጠንቀቁም ከአፃፃፉ ጎልቶ ይታያል። ተገቢ የማይሆነው ካለ በቂ ምክንያትና ማስረጃ የግለ ሰዎች ስም በመጥፎ ቢያነሳ ኖሮ ነበር።

ሃሳቦች፣ ድርጊቶችና ተቋሞች ሰዎች በሌሉበት በተአምር አይከስቱም። ለጥሩም ይሁን ለመጥፎ የተወሰኑ ሃሳቦች ያፈለቁ ወይም የተለያዩ ሃሳቦች አጠራቅመው ያቀነባበሩ ሰዎች በእነዛ ሃሳቦች መሰረት ድርጊቶች ሲፈፀሙ፣ እንደዚሁም ሃሳቦቻቸውና ድርጊቶቻቸው ቀጣይነት እንዲኖራቸው የሚያስችሉ ተቋሞች ሲመሰርቱ ከተሳካላቸው ዞሮ ዞሮ ገዢ የሚሆነው የጀማሪዎቹ ፍላጎት ነው። ስለዚህ እንደ ምሳሌ ከወስድን በጀርመንና በጣልያን ካለ ሂትለርና ሙሶሊኒ ስለ ናዚና ፋሽስት ተቋሞች መፃፍ በቂ አይደለም። ግለ-ሰዎች አመቺ ሆኖ ባገኙት የታሪክ አጋጣሚ ምን ያህል ጥፋት ወይም እድገት ሊያስከተሉ እንደሚችሉ ለመገንዘብ የሰዎቹ ማንነትም መግለፅ ያስፈልጋል። ይኸም ግንዛቤ በተመሳሳይ ሁኔታ ተመሳሳይ ድርጊቶች ሊፈፀሙ የሚችሉ ሰዎችን በወቅቱ ለመግታት ወይም ለመደገፍ ለመዘጋጀት ይጠቅማል።

ከ1990 እስከ 1992 ከሻዕብያ ጋር በተደረገው ጦርነት በቀረበው የአስታራቂዎች ሃሳብ አፈፃፀም ላይ ተወረው በቆዩት የኢትዮጵያ ቦታዎች ከወረራው በፊት የነበሯቸውን መንግስታዊ ተቋሞች ሙሉ ለሙሉ ሳይመለሱላቸው እንዲቆዩ የሚያደርግ ነበር። በዝርዝር ገብሩ እንዳቀረበው ቱክኒካል ቅንጅቱ፡

- ሀ. ግጭቱን ለማስቆም ከመፈረማችን በፊት የተወረረው መሬታችን ተለይቶ መስማማት አለብን ብለን ባቀረብነው ሃሳብ ላይ ስምምነት ላይ ሳይደረስ ግጭት እናቆማለን ብላችሁ ፈረሙ የሚል ሰነድ ነበር።
- ለ. ሚሊሽያችን ትጥቁን ፈትቶ ጸጥታ የማስከበሩ ተግባር በፖሊስ ስር እንዲሆንም በሰነዱ ሰፍሮ ነበር። ይህ አቋም.... ከወረራው በፊት ይፈጽም የነበረውን ተግባር እንዳያከናውን የሚከለክል ነው።...
- ሐ. ሰነዱ በጸጥታ ሁኔታ ኤርትራውያንን ወዳገራቸው መላክን ይከለክላል።...
- መ. ሰነዱ ምንም ዓይነት ማሻሻያ ሊደረግበት እንደማይችል ተሰምሮበት "ተቀብለንዋል ወይም አልተቀበልንም የሚለውን መልስ ብቻ ነው የምንፈልገው" የሚል መልእክትም ነበረው። (ገጽ 298)

ይህ ሉአላዊነትን የሚፃረረውን ሃሳብ የብአዴንና ኦሕዴድ የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች በሙሉ ድምፅ የደኢሕዴግ ደግሞ ከ 51 የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች ከሁለት በስተቀር 49ኙ ማለትም በ96% ሲቃወሙት የህወሓት የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች ግን በመለስ መሪነት ከ43% በላይ ሉአላዊነት

የሚፈረሰውን ሃሳብ መቀበላቸው ቢያንስ አስገራሚ ሊባል የሚገባው አቋም ነው። በትግራይ ስም የሚጠራውና ለትግራይ ህዝብ እንደቆመ የሚገልፀው ህወሓት ከሁሉም በላይ በሻዕብያ የተጨፈጨፈው፣ ታፍኖ የተወሰደውና ከቀየው የተፈናቀለው ሰላማዊ የትግራይ ህዝብ መሆኑን እያወቀ ለምን የኢትዮጵያ ሉአላዊነት ሳይሸራረፍ እንዲከበርና የትግራይ ህዝብ ከወረራው በፊት የነበሩትን ተቋሞች እንዲመለሱለት የማይቀበሉ ሰዎች በዙበት? የሚል ጥያቄ እንዴት ይመለሳል?

መለስ 'ሰነዱን ካልፈረምን ...እርዳታ አናገኝም፣ ነዳጅ አናገኝም፣ ጉሮሮአችን ይታነቃል' ወዘተ... ብሎ ነበር (ገጽ 302)። ሰነዱ አልተፈረመም፣ ስላልተፈረመ ግን በኢትዮጵያ ላይ መለስ ያለው ችግር አልደረሰም። ስዩም 'የጦርነት መንገድ እንምረጥ ብንል ሁለታችንም ከባድ ቁስል ተሸክመን ከመለያየት ያለፈ ለውጥ አይኖረውም' (ገጽ 302) ብሎ ነበር። ጦርነቱ ቀጥሎ ግን ለውጥ መጣ፣ሻዕብያ የወረራቸውን ቦታዎች ለቀቀ፣ ተፈናቅሎ የነበረው ህዝብ ወደ ቦታው ተመለሰ። ስብሐት 'ዛጎንበሳም ይሁን ዓሊተናን ሻዕብያዎች ለሃያና ለሰላሳ አመታት ቢቆጣጠሩት ደንታ ...የለኝም' (ገጽ 303)። ብሎ ነበር። ከዓሊተና/ኢሮብ ታፍኖው የተወሰዱት ኢትዮጵያውያን አልተመለሱም እንጂ ዛጎንበሳና እና ዓሊተና ከሻዕብያ ቁጥጥር ወጡ። የስብሐት ደንታቢነትም ዜጎች ሊጋሩት አይችሉም።

በህወሓት ውስጥ ሉአላዊነትን ለድርድር የሚያቀርቡ ሰዎች መብዛታቸው ሉአላዊነትና ዲሞክራሲ እንደሚያያዙም ያመለክታል። ምክንያቱም ዘግይተው የማይከላከሉ ኮሚቴ አባሎች የሆኑት ቀድመው ስልጣኑን በተቆጣጠሩት ሰዎች ፍላጎት እንጂ በታጋዩ ወይም በህዝብ ዲሞክራሲያዊ ምርጫ አይደለም። ስለዚህም ታማኝነታቸው ለህዝብ ሳይሆን ለሾሚቸውና ሊያባርሯቸው ለሚችሉ ሰዎች ስለሆነ ከመለስ ጋር መቆማቸው ለግል ጥቅምም ይመስላል። ትግራይ ውስጥ ስልጣን የነበራቸው ሰዎች የመለስን አቋም ከማወቃቸው በፊት ወረራውን ለመከላከል በነበራቸው ቁርጠኝነት ከነገብሩ አይለዩም ነበር (ገፅ 271/72)።

ገብሩ ለምን እን መለስ ባገራችን ሉአላዊነት ለመደራደር እንደፈለጉ ሲጠየቅ የሚሰጠው መልስ፣ ስልጣናቸውን እንዳያጡ ስለሰጉ ሊሆን እንደሚችል ጠቅሷል። በዚህ አገላለፅ የራሱን ስልጣንና ከስልጣን የሚያገኘውን ጥቅም ካገር ሉአላዊነት በላይ የሚያስቀድም ቡድን መሆኑን ያመለክታል። ሆኖም የኢትዮጵያ ሰራዊት የበላይነቱ ካረጋገጠ በሁዋላ ቡድኑ ከኤርትራ መንግስት እንዳይመጣበት የፈራው ስጋት ተወግዶም ኢትዮጵያን የመጉዳት ድርጊቱን አልቀየረም። ከህወሓት በስተቀር ሌሎች የኢህአዴግ አባል ድርጅቶች ከህወሓት ነፃ የሆኑ ድርጅቶች ባይሆኑም በህወሓት ውስጥ ኢትዮጵያዊ ሃይል እስከነበረበት ጊዜ ድረስ በኢትዮጵያ ሉአላዊነት ለመደራደር ዝግጁ አልነበሩም።

ይህ አስገራሚ የክህደት አቋም ከሁለት ሌሎች ተመሳሳይ አቋሞች ጋር ትስስር አለው። ምክንያቱም ሉአላዊነትን የሚጎዱ ሃሳቦች የሚያቀርቡትና የሚፈፀሙት ዋናዎቹ አንድ አይነት ሰዎች ናቸው።

1. የኢትዮጵያን ሉአላዊነት የሚፈረሰውን ቴክኒካል ቅንጅት የተቀበሉት እና ሌሎችንም ከነሱ ጋር ሊያሰልፉ የቻሉት፣ አባይ ፀሃየ ለጊዜው ከነሱ አፈንግጦ ቢቆይም ዋናዎቹ ተዋናያን የኢትዮጵያን አንድነት የሚፈረሰውን ትግራይን የመገንጠል ማኒፌስቶ የፃፉት መለስ፣ ስብሐትና ስዩም ናቸው። (ካሕሳይ በርሀ፡ 70¹፣ አረጋዊ በርሀ፡ 196²) ገብሩ ማኒፌስቶውን በሚመለከት፡ "ውሳኔው ሲወሰን፣ ረቂቁ ተፅፎ ሲላክና ሲሰራጭ አልነበርንም የሚሉት የአመራር አባላትም ራሳቸውን ነፃ ለማውጣት ካልሆነ በስተቀር ያን ያህል (እ)ንዝህላል ነበሩ ማለት የዳግታል።" ብሎ ሰባቱ የአመራር አባላትና መለስ ዜናዊ በዚህ ጉዳይ ሃላፊነት መውሰድ እንዳለባቸው ይጠቅሳል(ገፅ 98)። ገብሩ እንደሚለውም ቢሆን አራቱ ከሻዕብያ ጋር ውግያ ሲደረግ አልነበሩም (ሁለቱ፣ ሙሴ ተክሌና ዘርኡ ገሰሰ በህይወት አልነበሩም፣ ሁለቱ፣ አረጋዊ በርሀና ግደይ ዘርአዕቶን ደግሞ በህወሓት ውስጥ አልነበሩም።)
2. ኢትዮጵያን እንደ ቅኝ ገዢ ኤርትራን እንደ ቅኝ ግዛት የፈረጁም ማኒፌስቶውን የፃፉት ሰዎች ናቸው።

ገብሩ፣ ተላህት ኤርትራን እንደ ቅኝ ግዛት ማየቱ በጥናት ላይ የተመሰረተ እንዳልነበረ (ገፅ 99) መግለጹ ትክክል ነው። ለዚህ ስህተት የጋራ ሃላፊነት ለመውሰድ የሚያደርገው ሙከራ በሚመለከት ግን ከድርጅቱ አሰራር አንፃር ተያይዘው መነሳት ያለባቸው ጥያቄዎች አሉ።

1 Kahsay Berhe, Ethiopia: Democratization und Unity, ቭረላገሰሃዩስ ሞክሰሰትን ዩኔዲ ቫንረዳት 2005
2 Aregawi Berhe: A Political History of the Tigray People's Liberation Front (1975 – 1991), Amsterdam 2008

1ኛው ጥያቄ ማኒፌስቶውን የጻፉት ሰዎች ኤርትራን በሚመለከት በጥናት ላይ የተመሰረተ አቋም እንዳልወሰዱ ያምናሉ ወይ? የሚለው ነው። መለስ ብዙ ጊዜ እንደሚያደርገው አቋሙ በጥናት ላይ የተመሰረተ ለማስመሰል የኤርትራ ቅኝ ግዛትነት በታሪክ፣ በህግና በፖለቲካ ኢኮኖሚ የተረጋገጠ መሆኑን ፅኑል (ለንፅፅር፡ የኤርትራ ህዝብ ትግል ከየት ወይም! [ግምገማ] ህ.ወ.ሓ.ት፣ 1979)።

2ኛው ጥያቄ በተላህት/ህወሓት/ማሌሊት ውስጥ ኤርትራ ቅኝ ግዛት መባልዋን መቃወም ይቻል ነበር ወይ? የሚለው ነው።

ለዚህም መልሱ፣ ማኒፌስቶውን የጻፉት ሰዎች ተላህት/ህወሓትን እንደተቆጣጠሩ፣ ከ70 ዎቹ አጋማሽ ጀምሮ ደግሞ መለስ ፍፁም ስልጣን ስለያዘ (መለስ ማሌሊትን ለመመስረት ባደረገው ዝግጅት በ1975 መሪ ህዋስ (መሪሕ ባኢታ) አቋቋሞ፣ በ1977 ማሌሊትን መስርቶ ነበር።) ድርጅቱ ዲሞክራሲያዊ እንዳልነበረና እንዳልሆነ፣ የኤርትራ ቅኝ ግዛት መባል በሚመለከት በጥቂት ሰዎች በማኒፌስቶው ከተጻፈ በሁዋላ በተላህት/ህወሓት ውስጥ እንደ አጀንዳ ቀርቦ ውይይት ተደርጎበት እንደማያውቅ፣ የተለየ ሃሳብ የሚያቀርቡ ሰዎች እንደሚፈረጁና ክትትል እንደሚደረግባቸው፣ አዲስ ሃሳብ በሚመለከት በፅሁፍ ፈቃድ ከመጠየቅ በፊት መነጋገር እንደማይፈቀድ³ ያደባባይ ምስጢር ነው።

ስለዚህ ገብሩ 'እኛ' ብሎ የኤርትራ ጉዳይ ስላልተጠና ተላህት የተሳሳተ አቋም ወሰደ ቢል ምክንያታዊ አይሆንም። 'እኛ' በሚለው ተራውን አባል ካካተተ መብት የሌለው አባል በድርጅት አቋም ላይ መወሰን ስለማይችል አይሰራም። 'እኛ' በሚለው የማኒፌስቶው ጸሓፊዎቹን ካካተተ የእነሱ ፍላጎት ኤርትራን ማስገንጠል እንጂ የጥናት ጥያቄ ስላልነበረ ከማይፈልጉት ሰዎች ጋር ይሰለፋል። 'እኔ' ተሳሳቶ ነበር ቢልም፣ ባይሳሳትም ኖሮ ድርጅቱን ጥሎ መውጣት ይችል ነበር፣ ካልተባለ በስተቀር ድርጅቱን ከተቆጣጠሩት ሰዎች የተለየ ሃሳብ አቅርቦ ለውጥ ሊያመጣ አይችልም ነበር።

ስለዚህ ገብሩ፣ እንኳንና በኤርትራ ጥያቄ ከኤርትራ ጋር በተያያዘ የኢትዮጵያ ጉዳይ በነበረው ልዩነትም ከማኒፌስቶው ፀሓፊዎች ስልጣንን የጠቀለለው መለስ ከድርጅቱ እንዳባረረው እየታወቀ የመለስን አቋም በመጋራት ሃላፊነት ለመሸከም መሞከሩ ግልፅ አይደለም። ገብሩ በወቅቱ ተገንዝቦት ሊያርመው ቢሞክርም ኖሮ የማይችለውን ስህተት መጋራቱ ስርአቱን በጭፍን ከሚደግፉና ክርክራቸው 'አንተም ነበርክበት' ከሚሉት ሰዎች ጋር ለመነጋገር ይጠቅመዋል፣ 'አዎ'።ብሎ ከዘጋ ክርክሩ በእሱ ላይ መሆኑ ቀርቶ በይዘቱ ላይ የመሆን እድል አለው።

ስህተትን በመጋራት ሃላፊነትን መውሰድ በሚመለከት የገብሩ አቀራረብ ከመፅሃፉ ጋር የተያያዘ ውይይት በይዘት ላይ እንዲያተኩር የሚረዳ ቢሆንም አንድ በዚህ የማይፈታ መሰረታዊ ችግር አለ። ይህ ችግር የመብት አልባ ባለስልጣኖች የአጣብቂኝ ችግር ሊባል ይችላል። የቀኝም (ለምሳሌ ሂትለር) ይሁን የግራ (ለምሳሌ ስታሊን) ፈላጭ ቆራጭ አምባገነን ባለበት አገዛዝ የተወሰነ፣ ትልቅም የሆነ ስልጣን ያላቸው ሰዎች አምባገነኑን የመቃወም መብት የላቸውም።

እንደዚህ አይነት ባለስልጣኖች ስህተት ሲፈፀም በወቅቱ እንዳይቃወሙ አምባገነኑ እንደሚያጠቃቸው ስለሚያውቁ መቃወም አይችሉም። በልዩነታቸው ምክንያት አገዛዙን ጥለው ከማይወጡት መካከል መውጣት ያልቻሉ፣ ጥቅም እንዳይቀርባቸው መውጣት ያልፈልጉ ወይም የሚቃወሙት ብቻ ሳይሆን የሚደግፉትም አቋም ስለነበራቸው ቅሬታ እያላቸው መቆየትን የመረጡ ሊኖሩ ይችላሉ። ከነዚህ ሰዎች ውስጥ ስህተት እንደሰሩ በሚጠየቁበት ጊዜ ስህተቱ እንደማይመለከታቸው እንዳይገልፁ የራሳቸው አቋም ያልነበራቸው ተጎታኞች መስለው እንዳይታዩ የሚያስፈራራቸው ክብረ-ነክ ጉዳይ ይሆንባቸዋል። ስለዚህ ስህተቱን ክደው በመከራከር ማሳመን የማይችሉ ከሆነ ለስህተቱ ሃላፊነት

3 በተላህት/ህወሓት ስም በፅሁፍ የሌለ በአሰራር ግን የተለመደ ካለ ፈቃድ አቋም ነክ አጀንዳ አለማንሳት ነው። በማሌሊት መሰረታዊ ህግ ግዴታውን እንደ መብት በተሸፈነ መልክ ገፅ 9 ሐ "አዲስ ሃሳብ እንዲሰራጭለት የሚፈልግ አባል ሃሳቡ ወደ ማእከላዊ ኮሚቴ ልኮ አስፈቅዶ ሃሳቡ እንዲዘረጋለት ማድረግ ይችላል እያለ ይቀጥላል። (ለንፅፅር ናይ ማርክስ-ሌኒናዊ ሊግ ትግራይ መሰረታዊ-ሕገ [ህንፃ] ሓምሌ 1977 ዓ.ም ማንበብ ይቻላል)። በህወሓት ውስጥ ካለ ምንም ተቃውሞ የተለመደው ታጋዮች አመራሩ ባልፈቀደላቸው አጀንዳ እንዳይወያዩ የተደረገው እገዳ በሕይወት የጦፈ ክርክር አስነስቶ፣ ታምራት ላይኔ የላብ አደር ርዕይ አለም እንዳይበረዝ እገዳውን ሲደግፍ ያፈድ ጥበቡ ታጋዮች በፈለጉት ርዕይ እንዲወያዩ ተከረከር ነበር። በህወሓት ጣልቃ ገብነት እገዳው እንደፀና ተደረገ።

ይወስዳሉ። ምናልባት ስህተቱ በወቅቱ ስላልታያቸውም ሊሆን ይችላል፤ ከአቅማቸው አንፃር ስህተቱን ማየት ሊያቅታቸው እንደማይችል ግልፅ ከሆነ ግን ለትእዛዝነት ያጋልጣቸዋል። ከዚህ ሁሉ አጣብቂኝ የሚያወጣው መፍትሄ እውነት ስለሆነ፤ ፈላጭ ቆራጭ አምባገነን መኖሩን ማመን ነው።

ባገራችን ነባራዊ ሁኔታ ሲታይ ህወሓት በመለስ ቁጥጥር ስር ወድቆ ነበር። ይህ ላንድ ሰው የመገዛት እውነታ ከግለ-ሰቦች አልፎ ህወሓት ለዲሞክራሲያዊ ስርአት ግንባታ ብቁ አለመሆኑንና አጠቃላይ የህብረተ-ሰባዊ ሁዋላ ቀርነት መገለጫ ነው። እነ ገብሩ ጦርነቱ የሚያስከትለውን አደጋ ስላዩ መለስን ለመቃወም ተገዷል፤ ከዛ በፊት መቃወም የሚችሉ የነበሩ አይመስለኝም፤ ከተቃወሙም በሁዋላ ምን እንደደረሰባቸው አይተናል። የህወሓት ባለስልጣኖች ወደ ቅራኔ ለመግባት ከመገደዳቸው በፊት የመቃወም ነፃነት ቢኖራቸው ኖሮ ኢትዮጵያ የአሰብ የባህር በር⁴ እንደሚገባትና እጅግ የሚያስፈልጋት እንደሆነ ለመገንዘብ የሻዕብያ ወረራ አያስፈልጋቸውም ነበር።

ከወረራው በሁዋላም መለስ የባህር በርን ከፀጉር አስተካካይ አገልግሎት ጋር ሲያመሳስል፤ ገብሩ የባህር በር ለአገር ደህንነትና ኢኮኖሚ ያለውን አስፈላጊነት ገልጿል። ማን ትክክለኛ አቋም እንደገለፀ ለህሊና ፍርድ መተውና ህወሓት የማን አቋም እንደሚያራምድ ማየት ይቻላል። እንደዛም ሆኖ ያሸነፈው መለስ ነው። አሸናፊነት በሚመለከትም በኢትዮጵያውያን ውስጥ በጣም የተዛባ ግንዛቤ ያላቸው ማሸነፍን ከዓላማ ነጥለው የሚያዩ ሰዎች አሉ። ቢያንስ የአድዋ ድል የምናከብረው ከነፃነት ጋር የተያያዘ ስለሆነ እንጂ በጉልበት ወይም በጥበብ ኢትዮጵያውያን ስላሸነፉ ብቻ አይደለም። ለህዝብና ላገር መብትና ጥቅም ታግለው የተሸነፉ ዞሮ ዞሮ አለማቸው ያሸንፋል።

ማርክስነትና ወጣትነትም በተሳሳት ለተወሰደው አቋም ወሳኝነት እንዳልነበረቸው ኢህአፓና መኢሶን የተለየ አቋም በመውሰድ መልሰውታል፤ እነሱም ማርክስስቶችና ወጣቶች ነበሯቸው። ስለዚህ የማኒፌስቶው ፀሐፊዎች ለምን ኤርትራ ከኢትዮጵያ እንድትገነጠል ፈለጉ? ለሚለው ጥያቄ በኢትዮጵያ ደረጃ ስልጣን ሊይዙ እንደሚችሉ ባላወቁበት ጊዜ ትግራይንም ለመገንጠል ስለፈለጉ፤ ኢትዮጵያን መግዛት በቻሉበት ጊዜ ደግሞ ሻዕብያ ስልጣንና ጥቅም እንዳይጋራቸው የወሰዱት አቋም ይመስላል።

ገብሩ የኤርትራ ህዝብ ነፃነቱን ስለፈለገ ሰብአዊ እልቂቱ ከሚቀጥል ነፃነቱን መቀበሉ ተገቢ መሆኑን መግለፁ የሚያከራክር አይደለም (ገፅ 477)። በአጠቃላይ ከተሳሳት ማኒፌስቶ ፀሐፊዎችና ጥቂት ደጋፊዎቻቸው በስተቀር በህወሓት አባላት ውስጥ ኤርትራውያን ከኢትዮጵያውያን ጋር አብረው መኖር አይችሉም የሚል እምነት አይንፀባረቅም ነበር። ባንፃሩም በህወሓት ውስጥ ኤርትራውያን ከኢትዮጵያውያን ጋር ለመኖር በጉልበት እንዲገደዱ ፍላጎት እንደነበረ የሚያሳይ ምልክት አልነበረም።

በአንድ በኩል በንጉሱና በደርግ አገዛዞች በኤርትራ ህዝብ ላይ በደሎች ስለተፈፀሙ፤ በሌላ በኩል ደግሞ የኤርትራ ድርጅቶች ህዝቡ አገዛዙን ብቻ ሳይሆን ኢትዮጵያን እንዲጠላ ስለቀሰቀሱትና በጉልበት ስላሸማቅቁት ሊሆን አልቻለም እንጂ ኢትዮጵያውያንና ኤርትራውያን ጨቋኝቸውን ለማስወገድ ተጋግዘው በእኩልነት ላይ በተመሰረተ አንድነት አብረው መኖር የማይችሉበት ምክንያት አልነበረም። እንዲያውም የተሻለ እድገትና ጥንካሬ ይኖራቸው ነበር፤ በመለያየታቸውም ሁለቱም ተጎድተዋል።

የተሳሳት ማኒፌስቶ ፀሃፊዎች ግን ያንድነት ወይም የሰላማዊ መፍትሄ አማራጭ የሚያነሱትን ኤርትራውያንን ሳይቀር ያብጠለጥሉ ነበር። ለምሳሌ "የኤርትራ የጠመንጃ አፈ.መ.ዝ ወደ ታች አይዘቀዘቅም" በሚል ርእስ 'እኛ' እያለ መለስ የፃፈው መፅሐፍ ኤርትራውያን ተስፋፅዮን መድሃኒን (ፕሮፌሰር) በመስደብ⁵ የተመላ ሲሆን መለስ ተስፋጽዮንን እንደ መንደርደሪያ ተጠቀመበት እንጂ

4 በ1983 ኢህአዴግ፣ አነጻጻ ሌሎች ባደረጉት ስብሰባ (ኮነፈረንስ) ተወልዶ ወልደማርያም የባህር በር ጥያቄ አንስቶ እንደነበረና ሊቀ መንበሩ ስለዘጋው ውይይት እንዳልተደረገ ደክተር በየነ ጴጥሮስ ለደጃን ረደዮ ገልፀው ነበር።

5 በለንደን የህወሓት ፅ/ቤት የፅሁፉን ይዘት ሳይሆን ቃላቱን ለማረም ሞክረን በአንድ ገፅ ብቻ 16 ጊዜ ውሸታምና የዋሽ የግስ እርባታ የሚመስል ሲሆን፣ ዋሽቶ.ወዘተ አግኝተን ወደ ሱዳን በቴሌፋክስ ልክን ነበር። አንዳንድ ሰዎች መለስ ሲሳደብ ሰምተው ስድብ የበረሃ ልምድ ይመስላቸዋል። ሜዳ ላይ በህወሓት ውስጥ እያንዳንዱ አባል ስድብ፣ ዛቻ፣ ቁጣ፣ ፉክራ መጣላት፣ ማሸጫጠጥ ለመተው ላንድ ሳምንትም አይቆይም ነበር።

ፍርሃቱ ሻዕብያ የተሰፋፋዮችን አይነት አቋም እንዳይወስድ፣ ከወሰደ ደግሞ በተሰፋፋዮችን ላይ የወረደው ስድብ ለሻዕብያም⁶ ሆኖ የህዝብ ድጋፍ እንዲያጣ ነበር። መለስ በ1980 በለንደን የህወሓት ፅ/ቤት ሻዕብያ ዐሰብን ትቶ የቀረውን በመገንጠል ወይም በፈደሬሽን ከደርግ ጋር እንዳይታረቅ ስጋቱን ይገልፅ ነበር።

በህወሓት ውስጥ የህወሓት አመራር በጥርናፈ (ማእከላዊነት/አፈና) ሌሎች አማራጮችን ዘግቶ ኤርትራን ለማስገንጠል የሚያደርገውን ቅስቀሳ የመቃወም መብት አልነበረም። ህወሓት ኤርትራውያን ከኢትዮጵያውያን ጋር አብረው መኖርን እንዲመርጡ ቢቀሰቅስም ኖሮ ሻዕብያ በተቆጣጠረው የኤርትራ ህዝብ ውሳኔ ላይ ለውጥ ሊያመጣ ባይችልም ኢትዮጵያ ውስጥ የነበሩ ኤርትራውያን የተወሰነ ነፃነት አግኝተው የፈለጉትን መምረጥ ይችሉ ነበር። መለስ ግን ኤርትራ ሳትገነጠል እንዳትቀር የሚያሰጋው ሁኔታ ሳይኖር እንደ ኢትዮጵያውያን በመኖር ላይ የነበሩትን ኤርትራውያን በሻዕብያ ቁጥጥር ስር እንዲወድቁና መገንጠልን እንዲመርጡ በኢህአዴግም ጫና እንዲደረግባቸው አድርጓል።

በውጭ የህወሓት ደጋፊዎች ማእከላዊነቱ እንደ አገር ቤት ስለማይጠብቅባቸው ኤርትራን የሚመለከቱ ጥያቄዎች ማንሳት ይችሉ ነበር። ለምሳሌ በ1987 (1979) ከሎኝ ውስጥ በተደረገው የህወሓት የብዙሃን ማህበር ስብሰባ የኤርትራ ህዝብ የራሱን እድል ራሱ እንዲወስን መደገፍ በቂ እያለ ህወሓት ለኤርትራ ነፃነት መቀስቀሱ ተቃውሞ አስነስቶ ነበር።

ገብሩ ከሚያነሳው የጥናት ጥያቄ ወይም የጥናት አስፈላጊነት ግንዛቤ ይልቅ ህወሓትን ለኤርትራ ነፃነት እንዲታገል ያደረጉት ምክንያቶች፣ መለስ ኤርትራን ለማስገንጠል የነበረው ፍላጎት፣ ህወሓትን ሙሉ ለሙሉ ለመቆጣጠር መቻሉና ህወሓት ዲሞክራሲያዊ ድርጅት አለመሆኑ ናቸው። በተላላካ/ህወሓት ውስጥ በፅሁፎች የፃሐፊው ስም እንዳይገለፅ መከልከልና የግለ-ሰብ ፅሁፎች በድርጅት ስም መውጣታቸው፣ ባንድ በኩል ፃሐፊው በሃላፊነት እንዳይጠየቅ መከላከያ ሲሆን በሌላ በኩል ፅሁፉ በድርጅቱ ስም እንደ ማስተማሪያ አባሎች ይቀሰቀሱበት ስለነበረ ፅሁፉን መቃወም ድርጅቱን እንደመቃወም እንዲታይ ስለተደርገ ያንድ ሰው ፍላጎት ሁሉም እንዲቀበሉት የሚያደርግ አሰራር ነበር።

የትግርኛ ተናጋሪው ህዝብ መከፋፈል

ኢትዮጵያንና ኤርትራን ለማገናኘት ከሚጠቅሙ ድልድዮች ትልቁ ትግርኛ ተናጋሪው ህዝብ ስለሆነ ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋር በፈደሬሽን እንድትተሳሰር ትልቅ ሚና ተጫውቶ ነበር። ከትግርኛ ተናጋሪው የፈለቁ አምባገነኖች ግን ህዝቡን ኤርትራ ከኢትዮጵያ ለመገንጠል ተጠቅመውበታል፤ ደም አቃብተውታል፤ በጉርብትና ደረጃም በሰላም እንድይኖር አድርገውታል። ይህ ሁኔታ መቀየር አለበት፤ በኢትዮጵያና ኤርትራ መካከል ሰላም እንዲሰፍንና መቀራረብ እንዲጠነክር በተለይ ከጦርነቱ በሁዋላ በትግርኛ ተናጋሪው ህዝብ ውስጥ የተከሰተው አለመተማመን መወገድ አለበት።

6 መለስ ኤርትራ ከኢትዮጵያ እንድትገነጠል እንደ ሻዕብያና ጀብሃ መሪዎች ቢታገልም፣ መለስ ሻዕብያን መጠምዘዝ ስለማችልና ሻዕብያ ከደርግ ጋር እንዳይታረቅም ስላሰጋው ሻዕብያን ለማዳከም ሁለት ሙከራዎች አድርጓል።

1 ኛ በ1974 የቀይ ኮከብ ዘመቻን ለመመከት የህወሓት ሰራዊት ሻዕብያን እንዳይረዳ ተከራክሮ፣ በዛን ጊዜ ገና ስልጣን ያልጠቀለለበት ጊዜ ስለነበረ በድምፅ ተሸንፏል። መለስ ቢሳካለት ኖሮና ሻዕብያ ቢዳከም የህወሓት መዳከምም አይቀርም ነበር። ገብሩ በገፅ 108 ላይ አረጋግ ለስብሐት የፃፈውን ደብዳቤ በሚመለከት ወደ ሻዕብያ ሃይል መላኩ ትክክል እንደነበረ መከራከሩን ሲገልፅ የፃፈውም ደብዳቤ ሃይል መላኩን የሚቃወሙትን የሚመለከት እንደነበረ ያሳያል።

2 ኛ በ1977 ህወሓትና ሻዕብያ ከተጋጩ በሁዋላ የኤርትራ ህዝብ በሻዕብያ ምትክ ሌላ በማርክሰ-ሌኒንነት የሚመራ 'ዲሞክራሲያዊ ድርጅት' እንዲመሰርት የህወሓት አባሎች ኤርትራውያንን እየሰበሰቡ እንዲቀሰቅሱ አድርጎ ነበር። እንደነ ሳግምና ስሙር ቅልፁም ያሉ የኤርትራ ድርጅቶች (አውሮፓ ለነበሩት በገንዘብ ጭምር) ከህወሓት እርዳታ ይሰጣቸው ነበር። መለስ ብህወሓት ስልጣን ጠቅልሎ ስለነበረ የውስጥ ተቃውሞ ባይጋጥመውም ኤርትራውያን ስላልተቀበሉትና ሻዕብያም በሱ ስትራቴጂ ያልተማከለ የትጥቅ ትግል የሚያካሂዱ ድርጅቶች ኤርትራ ውስጥ እንዳይንቀሳቀሱ ስለከለከለ አላማው አልተሳካም።

2. የግፍ ግድያዎች፣ የፈጠራ ቀውሶችና ኢዴህ

ገብሩ የ1969 ቀውስ በሚል ገልጾታል። በተላላቅ/ህወሓት እንደ ድርጅታዊ ቀውስ፣ በትግርኛ ሕንፍሽፍሽ (ብጥብጥ) አንዳንድ ጊዜም የአንጃ እንቅስቃሴ እየተባሉ በድርጅቱ ውስጥ እንዲጋጠሙ ችግሮች የሚገለጹ የታሪክ ምእራፎች አሉ። እኔ እንደታዘብኩት ከባድ ችግሮች ስላጋጠሙ ሳይሆን እንደመፍትሄ የተወሰዱትን እርምጃዎች ትክክል መሰለው እንዲታዩ ጥቃቅን ችግሮች ተጋንነው እንዲገለጹ ወይም በስልጣን ላይ የነበሩት ሰዎች ወንጀል ስለፈጸሙ በሚጠየቁበት ጊዜ ከሳሾቹን በመቅጣት ተካሳሾቹን የሚያወድሱባቸው አሻጥሮች ነበሩ።

ገብሩ በድርጅቱ "ቀውስ" በመባል የተለመደውን አጠራር ሳይቀይር ተጥቅሞ "ከሳሾችን በመወንጀል" (ገፅ 90) ብሎ ሲገልፀው ወንጀሉ ክስ ወይም ቅሬታ ማቅረብ ሳይሆን ከሳሾቹን መወንጀል እንደሆነ ያመለክታል። መነሳት የሚገባቸው ቅሬታዎች ያነሱ አባላት ነበሩ፤ በስልጣን ላይ የነበሩት ሰዎች ደግሞ ቅሬታዎቹ፣ ከሳሾቹ እምነት በሚጥሉበት አካል እንዲጣሩም እንዲታወቁም ስላልፈለጉ ቅሬታ ያነሱት ድርጅቱን ለማፍረስ የሚንቀሳቀሱ አውራጃውያን አስመስለው በመግለፅ ቅስቀሳዎች አካሄዱ፤ እርምጃዎች ወሰዱና ታሪኩንም አጣምመው ጻፉ። በህወሓት አባላት ላይ የውሸት ክስ የመሰረቱት ሰዎች ቆይተው እነ ቅንጅትን በዘር ማጥፋትና በክህደት ያስከሰሱት ሰዎች ናቸው። ጥያቄው ቅንጅትና አብረውት የተከሰሱት ነበሩ ወንጀለኞች ወይስ ወንጀያዊቸው? የሚል ነው።

ታጋዮችን አታልሎ መግደል የፈጠረውን ቅሬታ መጥቀስ እውነታው ምን እንደነበረ ለመረዳት የሚጠቅም ይመስለኛል። ይህን ጉዳይ ለማንሳት የፈለግኩበት ምክንያት ገብሩ ታጋዮች የሰብአዊ መብት ጥያቄዎች እንዳነሱ በጠቀሰው ሃሳብ ሊካተት ቢችልም የንፁህ ሰዎች ህይወት መቅጨት ወንጀል በጥቅል ሲታለፍ ግልፅ ስለማይሆን ነው። ከገብሩ ጋር በስልክ ተነጋግረን ታጋዮችን አታልሎ መግደል አስከትሎት የነበረውን ቅሬታ አስታውሸው መጥቀሱን ረስቶት እንደነበረና መጠቀስ እንደሚገባው አምነዋል።

ስለዚህ እንደ ችግር/ቀውስ ከሚገለጹት አራት ክስተቶች አንዱን ትንሽ ዘርዘር አድርጌ እገልጸዋለሁ። ከዛ በፊት ግን አራቱ ቀውሶች (ገብሩ የቀውስ ርእስ የሰጣቸው ለሁለቱ ነው) እንደተፈቱ ከተገለፀ በሁዋላ የተከተሉት ለውጦች ባጭሩ ማቅረብ፣ ስልጣን የነበራቸው ሰዎች የፈለጉቸውን ውጤቶች ለማግኘት 'ቀውሶች' እያሉ የሚጋንኑበት ምክንያት ለመረዳት ፍንጭ የሚሰጥ ይመስለኛል።

ከነዚህ 'ችግሮች' 1ኛው ከሽሬ የታገሉ አርሶ አደሮች (እንደዛ ይጠራሉ እንጂ አርሶ አደሮችም አልነበሩም) በስልጣን ላይ የነበሩትን ተማሪዎች ለመግደል ፈልገው እንደነበረ የሚገለፀው ነው። የመፍትሄው ውጤት ገሰሰው አየለን (ስሑልን) ማግለልና ራሱ ከስልጣን እንዲያገል ማድረግ ነበር። ከዛ በሁዋላ ገብሩ እንደገለፀው የሰብአት ሚና ከፍ እያለ ሄደ። የ2ኛው (ይኸን እዘረዘረዋለሁ) ቀውስ መፍትሄ ያስከተለው ውጤት ከማእከላዊ ኮሚቴ ውጭ የሆኑት ታጋዮች በመሰረታዊ ጉዳዮች ላይ የራሳቸውን ሃሳብ እንዳይሰጡና እርስ በርሳቸው እንዳይተማመኑ፣ ትእዛዝ እየተቀበሉ ብቻ እንዲፈፁ ያደረገ (መለስ ለካደራዎቹ ባሰራጨው ፅሁፍ መሰረትም ታጋዮቹ ከዛ በሁዋላ ቃል በቃል passive እንደሆኑ ይገልጻል)፣ ባጭሩ የታጋዮቹ የፍትሕና የእኩልነት መንፈስ የገደለና የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች ካለ ምንም የተራ አባላት ተቃውሞ የፈለጉትን የሚያደርጉበት ሁኔታ የፈጠረ ነበር። 3ኛው አረጋዊ በርሀን እና ግደይ ዘርአፅዮንን ከስልጣን በማስወገድና ተክሉ ሃዋዝን በመግደል የተቋጨ ነበር። ይኸም የሚያሳየው በህወሓት ውስጥ በሃሳብ የተለየውን የማጥቃት ባህል ነው። በሃሳብ ተለያይቶም መቻቻል ቢኖር ኖሮ የድምፅ ብልጫ ያገኘውን ሃሳብ ተግባራዊ ልዩነቱን ለጥቃት ሳይጠቀሙበት ሊቀሩ ይችላሉ ነበር። ከዛ በላይ ግን እርምጃው ከቡድናዊ አምባገነንነት ወደ ግለ-ሰብ (መለስ) ፈላጭ ቆራጭነት የተደረገውን ሽግግር አስከተለ። 4ኛው እነ ገብሩ ከድርጅቱ የተባረሩበትና ለኢትዮጵያ ሉአላዊነት ጠንካራ አቋም የነበራቸው ተመንጥረው ወጥተው ለሉአላዊነት አስተማማኝ አቋም የሌላቸው ሰዎች ህወሓትን ከዛም በላይ ኢትዮጵያን የተቆጣጠሩበት ሁኔታ አስከትሏል። አፋኝ ድርጅቶች (ለምሳሌ፣ ናዚዎች፣ ፋሽስቶች፣ ቦልሽቪኮች በተለይ በስታሊን ስር፣ ስልጣን የያዙ አክራሪ የሃይማኖት ድርጅቶች ወዘተ..) አባሎቻቸው ነፃ ሆነው፣ በግልፅ ተወያይተው አቋም እንዲወስዱ ስለማይፈቅዱ አጥቂና ተጠቂ ያፈራሉ እንጂ እንደ ድርጅት አይከፋፈሉም። የህወሓት አመራርም አፋኝ ስለሆነ ህወሓት በድርጅት ደረጃ አልተከፋፈለም።

በህወሓት ውስጥ አመራሩ በ1969/70 በተራ አባሎች ላይ ያካሄደው ዘመቻ ታጋዮች ትእዛዝ

ተቀባዮች፣ ከላይ ከተነገራቸው ሃሳብ ውጭ የተለየ ሃሳብ መግለፅ የሌለባቸውና የተነገራቸውን የማይቃወሙ እንደሰለጠነ የቤት እንስሳት የተወሰኑ ድርጊቶችን የሚፈፅሙ ሆነው ስለታነፁ እነ አረጋዊ ሲወጡና ከነ ገብሩ ጋር ወደ ግማሽ የሚጠጉ የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች ሲባረሩ፣ የህወሓት አባላት ሳይገባቸው እንደ ገደል ማሟቶ የተነገራቸውን ማስተጋባትና ማጨብጨብ እንጂ መጠየቅና መቃወም አልነበረም። ተራ ታጋዮቹ በነፃነት ሃሳባቸውን መግለፅ የሚችሉ ቢሆኑ ኖሮ እነ አረጋዊና እነ ገብሩ አይባረሩም ነበር። እነ አረጋዊና እነ ገብሩም ሌላው ሲጠቃ ከተጠቁው ጋር አልተሰለፉም እነሱ ራሳቸው ሲጠቁም ከነሱ ጋር የመሰለፍ መብት ያለው አልተገኘም።

ለአራቱም 'ቀውሶች' ለተባሉት ሂደቶች 'መፍትሄዎች' የተባሉት እርምጃዎች ያስከተሏቸው ውጤቶች የተወሰኑ ሰዎች ስልጣን መጨመርና ያፈና መባባስ ነበሩ። ለምሳሌ ያህል ብዙ ሰዎች የሚያውቁትን 4ኛውን 'ቀውስ' ብንወስድ የ'ቀውሱ' መንስኤ ጦርነቱ እንደነበረ አሻሚ አይመስለኝም። የተባረሩት ሰዎች በጦርነቱ ጊዜ የሚያስወነጅላቸው አቋም ባያራምዱም ከመለስ ጋር ቅራኔ ውስጥ የገቡት በዛ አቋማቸው ምክንያት እንደሆነ ይታወቃል። የተባረሩት በዛ አቋማቸው ምክንያት ነው ከተባለ አሳማኝ ስላልሆነ ሌላ የማይባረሩበሪያ ተረት፣ የቦናፓርቲዝም ተረት ካለቦታው እንዲገባ ተደረገ። የቦናፓርቲዝም ዋና መገለጫም የቡርገኛው መደብ ከቦናፓርቲ ጋር ተባብሮ ተራ በተራ መጀመሪያ ላብ አደሩን ከዛ ንኡስ ከበርቴውን ካስጨፈጨፈ በሁዋላ በአርሶ አደሩ ለተመረጠው ቦናፓርቲ ስልጣኑን ማስረከቡን፣ አብዮቱ ተቀልብሶ፣ ቦናፓርቲ አምባናዊ አገዛዝ መመስረቱን የሚያመለክት ነው። ቦናፓርቲ ወታደሩን በምግብና በመጠጥ ይደልል ነበር። ሙስና ልዩ የስርአቱ መገለጫ እንደሆነ ግን በጉዳዩ ሰፊ ጥናት ያደረጉ ሙህራንም (ለምሳሌ Hauke Brunkhorst⁷) አይገልፁትም።

ቦናፓርቲዝም ከሙስና ጋር ሳይሆን ከፋሽዝም ጋር ተያይዞ ይገለጻል፤ ምክንያቱም ሂትለርና ሙሶሊኒም ስልጣን የያዙት ህዝብን አዋናብደው ተመርጠው ነበር። ይኸን ታሪክ ትተን መለስ የፈለገው ሙስናን ለማጥፋት ወይም ለመግታት ነበር ቢባልም ቅንነት ያለው ሃሳብ ሊቀርብ አይችልም፤ ምክንያቱም ከተባረሩት አብዛኞቹ ሃብት የላቸውም፤ እነሱ ከተባረሩም በሁዋላ ሙስና የስርአቱ መገለጫ ነው። ችግሩ ሙስና ቢሆን ኖሮና መፍሄ ቢፈለግለት ኖሮ ሙስናውን ገብሩ እንደገለፀው (ገፅ 362) በገለልተኛ አካል ማጣራት ይቻል ነበር። ስለዚህ የማባረሩ እርምጃ ቢያንስ ፀረ ዴሞክራሲ፣ የህግ ስርአት ያልተከተለ የፈላጭ ቆራጭ የግል የቂም በቀል ድርጊት ነው። በስፖርትም አጭብርብ ማሸነፍ ያስቀጣል። እነ መለስ እንዳደረጉት በህዝብና አገር ጉዳይ አጭብርብረው፣ ዋሽተው፣ ስልጣንና ጉልበት ተጠቅመው የፈፀሙት ከፍተኛ የወንጀል ድርጊት ጉዳቱ በህዝብና ባገር ላይ ስለሆነ እንደዚህ አይነት አስተሳሰብና አሰራር የሚያስነውርና ተቀባይነት የሚያሳጣ ህዝባዊ ባህል መዳበር አለበት። የገብሩ ማብራሪያ ለዚህም ይጠቅማል።

የ 1969 'ቀውስ'

የ 69 ቢባልም እስከ 1970 ነበረ። ይህን ጉዳይ ሳነሳ በግልም የሚረብሸኝ ድርጊት አለ። በ 969 ጥቅምት ወር ውስጥ የተሳህት አመራር በትግል መቀጠል የከበዳቸውና ወደ ወላጆቻቸው ለመመለስ የሚፈልጉ ታጋዮች መሄድ እንደተፈቀደላቸው ገለፀ። እኔም የነበርኩበትን ሃይል ሰብስቤ መልእክቱን አስተላለፍኩ። ለመሄድ ፍላጎት እንዳላቸው ለመግለፅ እጃቸው ካወጡ ታጋዮች ውስጥ አንድ ሃይላይ የሚባል በግምት የ 17 ዓመት ወጣት በመሄድና ባለመሄድ መወሰን ስላቃተው ማልቀስ ጀመረ።

እኔ ደግሞ ትግሉን መተው መፈቀዱ እውነት ስለመሰለኝ ወጣቱን አፅናንኹ፤ ከቤተሰቡ ጋር እየኖረም መታገል እንደሚችል ከፈለገም ተመልሶ ወደኛ መምጣት እንደሚችል ነግሬ ወደ ወላጆቹ እንዲሄድ ገፋፋሁት። ወደየቤታቸው የሚመለሱት አንድ ላይ እንደሚሰበሰቡ ሰማሁ፤ ለጊዜው ቁጥራቸው አስር አካባቢ ነበር፤ አሰራሩ (ቆይቹ እንደሰማሁት፣ መኮነን ዘለለውም ከኢሳት ጋር ባደረገው ቃለ ምልልስ እንደገለፀው፣ እያታለሉ በመሰብሰብ መረሸኑ) ቀጥለዋል።

ከጥቂት ወራቶች በሁዋላ ወደየቤተሰቦቻቸው መሄድ እንደተፈቀደላቸው ተነግሯቸው የተሰበሰቡት ወጣቶች እንደተረሸኑ ሰማሁ። እኔ መጀመሪያ ላይ ድርጊቱን ማመን ስላቃተኝ ጥያቄዬ 'ለምን ተረሸኑ?' ሳይሆን 'እውነት ተረሸነዋል ወይ?' የሚል ነበር። በፅሁፍ አላየሁም፤ በቃል ግን በድርጅቱ ውስጥ ተራ አባላት በአመራሩ ላይ ቅሬታ ከተሰማቸው ራሳቸው በመረጧቸው ግለ-ሰቦች አጣሪ ቡድን ማቆም ይችላሉ በሚል መግባባት መሠረት ጉዳዩ መጣራት ነበረበት።

7 Karl Marx: Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte – Kommentar, Frankfurt (Suhrkamp) 2007

በ1969 ክረምት የድርጅቱ የፖለቲካ ኮሚቴ ሃላፊ የነበረው አባይ ፀሃየ የአንድ ሃይል አመራር የነበረውን ጠርቶን ተሰብሰብን። አባይ ድርጅታዊ ጉባኤ የመጥራት ሃሳብ ስላለ በታጋዮች ሁኔታ እንድንነጋገር ሃሳብ አቀረበ። እኛ ሰዓረ⁸ ኮሚሳር፣ አሰክሕ⁹ የሃይል ምክትል አሳዥና እኔ ነበርን። በታጋዮች ውስጥ ቅሬታዎች¹⁰ ስላሉ ቅሬታዎቹ እንዲጣሩ ሃሳብ አቀረብን። አባይ "ጉባኤውን ለመጥራት ተነሳሽነት (ተባባሪ) ያደርግነው የማእከላዊ ኮሚቴ አባሎች ስለሆን የተራ አባሎች ቅሬታ አይጣራም፣ የተራ አባሎች ቅሬታ ሊጣራ ይችላል የነበረው ጉባኤ የመጥራቱ ተነሳሽነት የነሱ ቢሆን ኖሮ ነበር" ብሎ ያልጠበቅነው መልስ ሰጠን።

በእግርጌው ማስታወሻ የሰዓረና አሰክሕ ማንነት የጠቀስኩትም አባይ ትርጉም አልባ ምክንያት ሰጥቶ ሊያሳምንን እንደማይችል ለማመልከት ነው። መብት ቀድሞ ተነሳሽነት ላሳየ ሳይሆን ለሁሉም እንደሆነ ስንነግረው መልስ ስላጣ፣ ዝም አለ። በስነ ስርአት ተነጋግረን ሳንስማማ ተለያየን፣ ምክንያቱም አባይ ዝም ቢልም ሃሳባችንን አልተቀበለም።

ከስብሰባው ወደየነበርንበት ስንመለስ እንዳጋጣሚ ከገብሩ ጋር ተገናኝተን ገብሩ ስለ ስብሰባው ጠየቀኝ። ገብሩ ስልጣን ላይ የነበሩትን ከእኔ ቀድሞ ስለሚያውቃቸው ሲያነጋግረኝ ይጠነቀቅ ነበር። አባይ የነገረንን ስነግረው ደግሞ አባይ የተናገረው የራሱ ሳይሆን የመለስ እንደሚሆን ምክንያቱም መለስ ከውግያ ሸሽቶ ተገቢ ቅጣት አልተሰጠውም ብሎው ቅሬታ የሚያቀርቡ ታጋዮች ስላሉ የቅሬታዎች መጣራት የሚያስፈራው መለስን እንደሆነ ነገረኝ። ገብሩ እንዳለው መለስ የታጋዮች ቅሬታዎች መጣራት ባይፈልግም አባይ ራሱም ቅሬታዎች እንዲጣሩ ላይፈልግ ይችላል፤ ምክንያቱም ቢያንስ ተታልለው የተረሸኩትን አባላት በሚመለከት ሁሉም ስልጣን ላይ የነበሩት ሰዎች አብረው ከወሰኑ ወንጀሉን በመፈፀም ወይም ባለመቃወም ተጠያቂዎች ናቸው። ወንጀሉ በተናጠል ከተፈፀመም ወንጀሉን የፈፀሙና ያላጋለጡ ተጠያቂዎች ናቸው።

እስካሁን ድረስ ከ38 ዓመታት በሁዋላም ጉዳዩ አልተጣራም። በየዋህነት ወይም ጥቅማቸው እንዳይነካ ያለፈውን ትተን በወደፊቱ ላይ እንድናተኩር የሚገልፁ ሰዎች አሉ። ችግሩ ግን ያለፈው ወንጀል አለመጣራቱ ብቻ ሳይሆን ወንጀል የሰሩ ባለስልጣናት ካልተጠየቁ ተመሳሳይ ወንጀሎች መፈፀም ስለሚቀጥሉ፣ እንዲያውም ግልፅነት ስለሚያስፈራቸው አፈናቸውን ስለሚያጠናክሩ ያለፈውን ማንሳት ለወደፊቱም ማሳብ መሆኑን መገንዘብ ስለሚያስፈልግ ነው።

ከጥቂት ጊዜ በሁዋላ በየአሃዳችን ካለ ምንም ጫና በወታደራዊ ሸንጎ የሚሳተፉ ወኪሎች መረጥን። ከተመረጡት መካከል ሰዓረ፣ ተሾመ፣ ዓድቃንና እኔ ከሩቅ ተጉዘን ስብሰባው የሚካሄድበት ቦታ ላይ ስንደርስ፣ ስብሰባው እንደተጀመረና ቅሬታዎችን የሚመለከት አጀንዳ እንደማንወያይበት ተነገረን። አባይ (ማእከላዊው ኮሚቴ ሳይስማማበት ሊሆን አይችልም) የሚፈልገውን አጀንዳ አሰይዞ የማይፈልገውን አስወጥቶ ስለሄደ ስብሰባው ላይ የነበረ መሆኑን ለብዙ ጊዜ አላውቅም ነበር።

ብዙ ጊዜ ሰው ሊታለል የሚችለው የሚያታልለው ሰው ቅን ሲመስለው ነው። እምነት የጣለባቸውን ታጋዮች አታልለው የረሸኩ የተላህት ባለስልጣናት ወንጀላቸው ከባድ የሚሆንበትም ምክንያት የተጣለባቸውን እምነትና የነበራቸውን ስልጣን በመጠቀም አታልለው የንፁህ ወጣቶችን ህይወት በመቅጨታቸው ነው። እኔም ከዚያ በሁዋላ ድርጊቱን የፈፀሙት የተወሰኑ ሰዎች ሊሆኑና ሊጋለጡ እንደሚችሉ በማመኔ ተስፋ ባልቆርጥም ወንጀሉን በፈፀሙ ሰዎች ላይ ምንም እምነት አልነበረኝም።

ድርጊቱ ለምን ተፈፀመ ለሚለው ጥያቄ በቂ ምክንያት ሊገኝ አይችልም። ወጣቶቹ ተገድደውም ይሁን ሳይገደዱ መረጃ ለመንግስት ሰጥተው ድርጅቱን ይጎዳሉ እንዳይባል ከዛ በፊትና በሁዋላ ሃላፊነትና የተሻለ መረጃ የያዙ ታጋዮች እያመለጡ ለመንግስት እጃቸውን ይሰጡ ነበር። በተለይ

8 : ሰዓረ የሜዳ ስሙ ሲሆን ትክክለኛ ስሙ ተክለ ሆኖ፣ ሲዳሞ ውስጥ ያደገና በባእደማርያም ወደ ዩኒቨርሲቲ የገባ ነበር። ጠበቃ ሆኖ እንደሚሰራ ሰምቻለሁ፣ የት እንዳለ ግን አላውቅም።

9 : አሰክሕ የቤት ተሻለ ግደይ፣ የአየር ሃይል አባል የነበረ፣ የአባይ ፀሃየ የክፍል ጓደኛ የነበረና በሃምሌ 4፣ 1970 ገርሁ ስርናይ ላይ የተሰዋ ታጋይ ነበር።

10 በነበርነው ሃይል ቅሬታዎች ቀርቦው ስለማያውቁ አንድ ጊዜ ዓድቃን በሃይላችን ቃል በቃል "የቸርች ዲሲፕሊን" ያለን እንደሚያስመስለን ጠቅሶ በእኔ በሰዓረና አሰክሕ ላይ ሂስ አቅርቦ ነበር። ከኛ ከሆነ ብለን ሃይል ሰብሰብን ቅሬታዎች እንዲቀርቡ ጠየቅን፣ ነገር ግን ቅሬታ የሚያቀርብ አባል አላገኘንም።

በ1969 የመጀመሪያው አጋማሽ ወደ ከተሞች የሚሸሹ በዝተው ስለነበር፤ እኔም ድንገተኛ ጥቃት እንዳይደርስብን ለመከላከልና መሳሪያና ሰዓት ይዘው የሚያመልጡትን ለመግታት በየሌሊቱ አካባቢውን እየዞሩ የሚቆጣጠሩ ንዶች (patrol squads) የመመደብ አሰራር ለመጀመር ተገድጄ ነበር። ከዚያ በሁዋላ አሰራሩ በሌሎች ሃይሎችም ተለመደ።

ይህ አታልሎ በመሰብሰብ የመረሸኑ ጉዳይ የሚመለከት ወንጀል የፈፀመ አካል ሕግ አውጪ ሕግ አስፈጻሚና ዳኛ ሲሆን ወንጀሉና የተጎጂዎች ቁጥር እየጨመሩ እንደሚሄዱ ያሳያል። መጀመሪያ የማታለል ወንጀል ተፈፀመ፤ ቀጥሎ የግድያ ወንጀል ተጨመረበት። ድርጊቱ ቅሬታዎችን አስከተለ፤ እንዲጣራ የሚፈልጉ ድምፆች እየተበራከቱ ሄዱ። ተከላኞቹ አስተዳደራዊ ስልጣናቸውንና የተወሰኑ ደጋፊዎቻቸውን ተጠቅመው እንዳይጣራ ከለከሉ። ተከላኞቹ ግን በፈፀሙት ወንጀል እንዳይከሰሱ ማድረጋቸው ስላልበቃቸው ለወደፊቱም በሌሎች ወንጀሎች እንዳይከሰሱ ለማድረግ ዘመቻ ከፈቱ። ቅሬታ እንዳላቸው የገለፁትን ድርጅቱን ለማፍረስ አቅደው የተንቀሳቀሱ፤ አንጀኞችና አውራጃውያን እንደሆኑ በማስመሰል እነሱ ተጋልጠው እርምጃ ካልተወሰደባቸው 'ድርጅታችን ልትበተን ነው' የሚል ስጋት በታጋዮች ውስጥ ፈጠሩ።

ጠባብ ብሄራዊነት ወደ አውራጃዊነት የማሸቆልቆል አደጋ ሊያስከትል እንደሚችል ያስፈራን ስለነበረ ውይይቶች እናካሂድ ነበር። ለምሳሌ በ69 አጋማሽ አካባቢ በሃይል 60 ፀድያ በሚባል ቦታ አሁን በስልጣን ላይ ካሉት ስብሐትና ሳሞራ (በዛን ጊዜ ተራ አባል የነበረ) በነበሩበት ከጠባብ ብሄራዊነት መጠንቀቅን በሚመለከት ሰፊ ውይይት አድርገን ነበር።

አውራጃ ነክ መስለው ከታዩት አጋጣሚዎች አንዱ ሁለት ሃይሎች ለድርጅቱ ወደ ደቡባዊ የትግራይ አካባቢዎች መንቀሳቀስ አስፈላጊ እንደሆነና አመራሩ እንቅስቃሴውን እንዲፈቅድ መጠየቃቸው ነበር። አመራሩ ግን ሃሳቡን አልተቀበለውም። አመራሩ ጥያቄውን ካውራጃዊነት ጋር እንደተያያዘ አድርጎ ስላቀረበው ቀላሉ ነገር ወደ ውዝግብ ተቀየረ።

ያንዱ ሃይል፣ የሃይል 11 አዛዥ የነበረ ሃይለ ፖርት ሱዳን (የሻዕብያ ታጋይ የነበረ) አውራጃውያን ተባልን እያለ ቅሬታውን መግለፅ ጀመረ፤ ከዛም አልፎ እንደደከመው ገልጾ እረፍት እንዲሰጠው ጠየቀ። በዛ ምክንያት ታሰረ። የእስር ቤቱ ሃላፊ (ገብረዮሃንስ፣ አሁን በስዊዘርላንድ የሚኖር) ከነ ሃይለ ፖርት ሱዳንና ግርማይ ባህሊ ጋር ከእስር ቤቱ አመለጠ። ስለዚህ ምናልባት ከተመክሮ ማነስ በቀላሉ ሊፈታ የሚችል የሃሳብ ልዩነት በውይይት ስላልተፈታ ያውራጃዊነት ችግር እንደሆነ ወሬው ተዛመተ።

በመጨረሻ በጥቂት የምርጫ አዘጋጅ ኮሚቴ አባላት የተካሄደው የምንጠራ ዘመቻ በተወሰነ ጥፋት፣ አካባቢ ወይም አስተሳሰብ ያነጣጠረ ሳይሆን በአመራር፣ አሰራር፣ አመዳደብ፣ ድርጅታዊ ድክመት ወይም ባመራሩ ላይ በቀጥታ ይሁን በተዘዋዋሪ ቅሬታ መግለፅና በቡድን መታየት የሚመለከት ነበር።

ብዙ አባላት አምነውበትም ይሁን ራሳቸው እንዳይጠረጠሩ ታማኝነታቸውን ለመግለፅ ጥቃቅን ነገሮች እየለቃቀሙ እርስ በርስ ወደ መወንጃጀል ገቡ። መተማመን ጠፋ፤ ከዛ በሁዋላም አልተመለሰም። ስልጣን ባላቸው ሰዎች ላይ ቅሬታ እንዳላቸው የገለፁ አባሎች ታጋዮችን ባመራሩ ላይ እምነት አሳጥተው ድርጅቱን ለማፍረስ እንደተንቀሳቀሱ ስለተገለፀ ስልጣን የነበራቸውን ሰዎች መፍራትና በእነሱ ላይ ሂስ አለማቅረብ የታማኝነት መገለጫ ሆነ፤ ከዛ በሁዋላ የበላይ የበታችነት እየሰፋ ሄደ።

በገለፅኩት ሂደት እኔ በነበርኩበት ያገጠመኝ እንደሚከተለው ነበር። በ1970 ታህሳስ አካባቢ ማይ ምሻም በሚባል ቦታ ከአዘጋጅ ኮሚቴ አባላት አርከበ መጥቶ ቅሬታዎችን ለማጣራት እንደሚፈልግ ጠቅሶ ሃይል እንድሰበሰብለት ጠየቀኝ። ቀደም ብዩ እንደጠቀስኩት አባይ ቅሬታዎች እንዲጣሩ እንደማይፈልግ፣ በወታደራዊው ሽንገም ቅሬታዎችን የማጣራት ጉዳይ እንደ አጀንዳም እንዳይቀርብ እንደተደረገ አውቅ ስለነበር አርከበ የተናገረው እውነት እንዳልሆነ ቢገባኝም ራሱ ከተናገረው ሳልወጣ በዴሞክራሲያዊ ማእከላዊነት አሰራር በአሃዳችን መፍትሄ ያላገኘንለት ቅሬታ ስለሌለ ስብሰባ እንደማያሰልግ ነገርኩት።

አርከበ ያቀረበውን ሃሳብ ስላልተቀበልኩት በትእዛዝ መልክ እንዲነገረኝ ወይም በበኩሉ እንደሞከረ ለማሳወቅ የነገርኩትን ለአባይና ስዩ ነገራቸው። አባይና ስዩም እኔ ያልኩትን ሃሳብ ስለተቀበሉ

(ለጊዜው) ስብሰባው ቀረ። አርከቦ ያሰበው ምንጣራ እንጂ እንደተናገረው ቅሬታዎችን ማጣራት እንዳልነበረ ራሱም ስለሚገልፀው (እጠቅሳለሁ) አባይና ስዩም ምናልባት አቀራረቡ ካልተጣመመባቸው በስተቀር አርከቦ ስልጣን ስላልነበረው የማእከላዊ ኮሚቴ እቅድ በመፈፀም ላይ እንደነበረ ሳያውቁ ሊቀሩ አይችሉም። በነበርኩበት ሃይል ቅሬታዎች እንዳልነበሩ የተናገርኩት እውነት እንደሆነ ግን አባይና ስዩ ያውቁ ነበር።

ከግማሽ አመት በላይ ቆይቶ ግንቦት 1970 ላይ አርከቦ ወደነበርኩበት ሃይል መጣ። ሓገስ ሃይለስላሴ የሚባል በነበርኩበት ሃይል የነበረ ታጋይ ወደ ሜዳ ከመውጣቱ በፊት ግደይ ዘርአዕዮን እና ስዩ ከድርጅቱ መውጣታቸውን ማውራቱን የሰማ አንድ ገብረገርግስ የሚባል አባል ለምስክርነት ይዞ እንደመጣ፣ ነገረኝ። አርከቦ ስለ ሓገስ የነገረኝ ሓገስ ሲመደብ ተነግሮኝ ስለነበረ አውቀው ነበር። ሓገስ አንድ አመት ያህል በውግያዎች እንደ ሌሎች እየተካፈለ ስለቆየ ሊሰዋም ይችል ነበር። አርከቦ መጋለጥ ያለበት ትልቅ ነገር እንዳገኘ ለማረጋገጥ ምስክር ይዞ ስለመጣ ተሰበሰብን። ስብሰባ ላይ ገብረገርግስ 'ብለሃል' ሲል ሓገስ 'አላልኩም' አለ።

ሌሎች አባሎች ለድርጅቱ አደገኛ ሁኔታ የተፈጠረ መስፈርቶች የሆነ ያልሆነውን ጥቃቅን መቀባጠር ጀመሩ። የሓገስ ጉዳይ በሐለዋ ሰውራ (አብዮት ጥበቃ) እንዲጣራ ተወሰነ። የአውራጃ ነገር አልተነሳም። ሓገስ ከሄደበት አልተመለሰም። በስብሰባው ውጥረትና አለመተማመን ስለሰፊ አንድ ምንም አይነት ሂስ ያልቀረበበት ተካ የሚባል የመቶ መሪ በዛው ቀን ሌሊት ሸሽቶ አመለጠ። አንድ የሰዎች ስብሰባ መጨነቅ ከጀመረና ነፃነት ካልተሰማው ስክኖ ሊወያይና ሚዛናዊ ውሳኔ ሊሰጥ አይችልም። ታጋዮቹ ያንድ አባል ክስ ይጣራ ሲሉ ግን አባሉ ይረሸን ማለታቸው አልነበረም።

ቅሬታዎች ካስነሱት ምክንያቶች ውስጥ ዋናዎቹና ተጨባጭ ማስረጃዎች የነበሯቸው የግድያ ወንጀሎች ቢሆኑም ስለ ቅሬታዎች የሚያወሩት ሓንፈሽቲ (ብጥብጥ ፈጣሪዎች/አንጀኞች) አውራጃውያን እንደሆኑና ከኢ.ዴ.ህ ጋር በተደረገው ጦርነት ብዙ የተሳሳት አባላት ለደርግ እጃቸውን የሰጡበት ምክንያት አንጀኞቹ በተሳሳት አመራር ላይ እምነት ስላሳጧቸው እንደሆነ በቅስቀሳ መልክ ይነገር ነበር። ገብሩ በመፅሐፉ ቅሬታዎች ያነሱት፣ የተቀጠሩ ድርጅቱን ጥለው የወጡት ከተወሰኑ አውራጃዎች ብቻ እንዳልሆኑ በማስረጃ አስደግፎ (ገፅ 89) ከጠቀሰ በሁዋላ ግን ስብሐትም ትክክል እንደሆነ አምኗል። ሆኖም ስብሐት አንዱን ስህተት ተቀብሎ ሌላ ስህተት በመጨመር ሲያበላሸው ከተወሰኑ አካባቢዎች የመጡ የሚለውን በፈሪዎች ተክቶታል።

ወደ ከተሞች ሄደው እጃቸውን የሰጡ እንኳን የፈሩ ነበሩ ሊባል ቢችል እየታገሉ ቅሬታ ያቀረቡትን አይመለከትም። ስብሐት የፈሩ የሚላቸውን፣ ማንን የፈሩ? የሚለውን ጥያቄ በመመለስ ከፋፍለን ልናያቸው እንችላለን። በድርጅቱ ውስጥ ግድያዎች ስለሚፈፀሙ ቅሬታ የተሰማቸው አመራሩን ቢፈሩ አያስገርምም፤ ምክንያቱም ሳያስቡትና ራሳቸውን የመከላከል እድል ሳያገኙ እንደ ጠላት ባላዩዎቸው ጓደኞቻቸው የሚገደሉ ከሆነ ፍትሕ ባለመኖሩ ተስፋ ቆርጠው ቢሸሹም አያስገርምም። ጉዳዩ ግን ስለሸሹት ሳይሆን ደፍረው ቅሬታዎች ስላቀረቡት ነው።

የፈሩት ኢ.ዴ.ህን ከሆነ ደግሞ አመራሩ እንደነ አረጋዊና ስብሐት በነበሩበትና ከሐይሎች አመራርም ጥቂቶች በነበርንበት በዓዲ ነብሪ ኢድ ፍቅረ (የሐሎም ወንድም) ቤት በ69 መጋቢት መጀመሪያ ላይ ተሰብስበን፤ በሰራዊት ብዛት እንዲሁም በትጥቅ ብዛትና ጥራት ከኢ.ዴ.ህ በጣም እንደምናንስ እናውቅ ስለበረ እየከፋፈልን እንጂ ፊት ለፊት መጋጠም እንዳይኖረን ተስማምተን ነበር። መጀመሪያ ላይ እንደተሰማማነው ስላላደርግን ከፍተኛ መስዋት ከፈልጋለን¹¹። ኢ.ዴ.ህ ገጠሮች ላይ ቢያተኩር ብዙ ቦታዎችን መቆጣጠር ይችላል ነበር። ተሳሳትም ኢ.ዴ.ህ ከተሞችን ለመቆጣጠር እንደሚችሉ በቅድሚያ ብያውቅ ኖሮ ኢ.ዴ.ህ ወደ መንግስት ጦር ሰፈር ምሽጎች እንዲገባ ቢያሳልፈው (ኢ.ዴ.ህ በውግያ ተሳሳትን ጥሶ ማለፉም በመንግስት ሰራዊት ክፉኛ መጎዳቱም አልቀረም) የተሳሳት መስዋት ይቀንስ ነበር።

11 በነበርኩበት ሃይል 60 ሶስታችን የሐይል አመራር የነበረው በጥይት ተመታን። ኮሚሳር የነበረው ሓገስ (ገብሩ) ምክትል አሣዥ ከበደ ነጋሽ፣ ለመጀመሪያ ጊዜ የተሰዋችብን ሴት ታጋይ ልኦልቲ ሃ/ማርያም እንደዚሁም ብዙ ጠንካራ ታጋዮች በቆራጥነት ተሰዉ። ከበደ ነጋሽ እኔ ብዙ ደም ሲፈሰብኝ ስላየ ለሃኪማችን ተክለ የሚፈሰውን ደም እንዲያቆምልኝ ነገር "ስነ ስርዓት" ብሎ እኔን ለመተካት በድፍረት ገብቶ ስለተሰዋ በክብር አስታውሰዋለሁ። ከሃይላችን ወደ ከተማ ሸሽቶ እጁን የሰጠ ገብራይ ጃሌ የሚባል ታጋይ ብቻ ነበር፤ ከጥቂት ሳምንታት በሁዋላ ተመልሶ መጣ፤ እኛም ሳይቀጣ ትግሉን እንዲቀጥል ስለተሰማን ተቀበልነው።

ብዙ የተሳሳት አባሎች ቆይተው የፃፉም ጭምር ስላልተነገራቸው፣ አመራሩ አስቀድሞ አቅሙን እንደገመገመና ከኢ.ዴ.ህ ጋር ፊት ለፊት ግጥሚያ ላለማድረግ እንደተስማማ አያውቁም። በዚህ ምክንያትና መጀመሪያ ላይ ከፍተኛ መስዋዕት ስላጋጠመ በተጋዮች ውስጥ 'ሊያስጨርሱን ነው' የሚል ስጋት ሰፍኖ ነበር። ብዙ አባሎች ተማምነው አብረው የሚሸሹበት ሁኔታ ተከስቶ ነበር። የሽሸቱ ምክንያት በዋናነት ቅስቀሳ ሳይሆን በተጨማሪም የሚታይ የመስዋዕት መብዛት ነበር። በድርጅቱ አመራር የተጠቁት ቅሬታቸውን የገለጹት እንጂ የሸሹት አልነበሩም፤ ምክንያቱም የሸሹት አምልጠዋል።

ቅሬታቸውን የገለጹትን በማስረዳት ፈንታ ለሸሸቱ ምክንያት እንደነበሩ መግለጹ፣ እነሱን መፈረጁ፣ የነሱን ቃላት ለቃቅሞ ማጋነኑና ድርጅቱ በእነሱ ምክንያት አደጋ እንደተደቀነበት ማራገቡ እንደዚሁም ቅሬታ ያልገለጹትንም ማሸማቀቁ ቅን አሰራር አልነበረም። ይህ፣ ድርጅቱ አደጋ እንደተደቀነበት በመቀስቀስ፣ ስጋት በማሰፈንና ኢ.ፍ.ታ.ሃ.ዊ እርምጃዎች በመውሰድ የተፈጸመ አሰራር በድንገት ወይም እንዳጋጣሚ አንድ ጊዜ ብቻ የተከሰተ ሳይሆን የሚደጋገም ነበር። ስለዚህ መደጋገሙ በእቅድ የሚሰራ መሆኑን ያረጋግጣል። በዚህ መሰረት በ1969/70 ድርጅቱን ለማፍረስ አውራጃውያን/አንጀኞች እንደሚነቀሳቀሱ ተገለጸ። በ1977 እነ አረጋዊን ከስልጣን ለማስወገድ ድርጅቱ እድገቱን አቁሞ ከነበረው እድገት እያሸቆለቆለ በመውደቅ ላይ እንደነበረ ተገለጸ። በ1993 እነ ገብሩን ለማባረርና ከተባረሩም በሁዋላ እነ ስዩን ወደ እስር ቤት ለመወርወር ባገራቱ ላይ የሙስና አደጋ እንዳንጀገብበ በተነገረ። የድርጅቱ አመራር በፈጠራ ወንጀል አባላትን ሲያጠቃ ከመጀመሪያው ማረም ስላልተቻለ ማንም ኢትዮጵያዊ የዚህ አሰራር ሰለባ ሊሆን እንደሚችል ተደጋግሞ ታይቷል።

የተቃዋሚ ድርጅቶች አባሎችና ጋዜጠኞች በሽብርተኝነት የሚወነጀሉት በዚህ ስልት ነው። ይህ ገብሩ በመፅሐፉ ያነሳው አሰራር እንደ ተራ ነገር መታለፍ የለበትም፤ አሰራሩ ማለትም በፈጠራ ውንጀላዎች ዜጎችን ማጥቃቱና ተበዳዩን ደጋግሞ መጉዳቱ ለብዙ አመታት የቆየ ከህወሓት/ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ መገለጫዎች አንዱ ስለሆነ ሁሉም ለፍትህና ለዴሞክራሲ የቆሙ ኢትዮጵያውያን ልዩ ትኩረት ሊሰጡት፣ ሊያጋልጡትና ሊያወገዙት ይገባል። መንግስታዊ ስልጣን የያዘ አካል የዜጎችን መብት በመጠበቅ ፈንታ ዜጎችን ብወሸት ሲወነጀል፣ በትእዛዝ መስክሮች ሲያሰማራ፣ በራሱ ዳኞች የሚፈልገውን ሲያስወስንና አስሰቃቂ ቅጣት ሲፈፅም ለዜጎች በጠላት እጅ ከመውደቅ የተለየ አይደለም።

ኢ.ዴ.ህን በሚመለከት የጠቀስኩት አንድ ነጥብ በተሳሳት ላይ ከዚያ በፊት በዚያ መጠን አጋጥሞ የማያውቅ ጉዳት እንደደረሰና በዛም ምክንያት ሸሸተው እጃቸውን ለደርግ የሰጡ ብዙ አባሎች እንደነበሩ፣ የተሳሳት አመራር ግን ሸሸቱን የድርጅት ውስጥ ጠላት ያስከተለው ችግር አስመስሎ ያልሸሹትን ለመጉዳትና ለማሸማቀቅ እንደተጠቀመበት ነበር። ስለዚህ ተሳሳት ከኢ.ዴ.ህ ጋር በመዋጋቱ ምክንያት የደረሰበት ችግር የመስዋዕትና ሸሸት መብዛት እንጂ የሚያሰጋ የውስጥ ብጥብጥ እንዳጋጠመው የተወራው ቅሬታዎች የነበሯቸውን አባሎች ለማጥቃት የታቀደ ማጋነን ነበር። ቅሬታዎች ከመግለፅ አልፎ ትእዛዝ አንቀበልም ያለ፣ በቡድን አድማ ያስነሱ ወይም ሆን ብለው ድርጅቱን የጎዱ አባሎች አልነበሩም።

ኢ.ዴ.ህ የመሬት ከበርቴውን ስርአት ለመመለስ ሲሞክር ተሳሳት "መሬት ላራሹ" የሚለውን መፈክር መሬትን በማከፋፈል ይተገብር ነበር። በዚህ ምክንያት በሁለቱ ድርጅቶች መካከል የነበረው ቅራኔ የሚታረቅ አልነበረም። ገብሩ ተመልሶ አስቦበት ደርግን ለማጥቃት ከኢ.ዴ.ህ ጋር የመተባበር ጥያቄ በሚመለከት አስተያየት መስጠቱ የሚያስገርም አይደለም። የኢ.ዴ.ህ የበላይ መሪዎች የነበሩት የታሪክ ሂደት ተገንዝበው የመሬት ከበርቴ ስርአቱን መፍረስ በወቅቱ ባይቀበሉም እንደ የደርግና የህወሓት መሪዎች አረመኔያዊ የጭካኔ ድርጊት እንዳልፈፀሙ ይታወቃል። በመለስተኛና ዝቅተኛ አመራር የነበሩ የኢ.ዴ.ህ አባሎች ግን ህግና ስነ ስርአት እንዲያከብሩ የስርአቱ መለወጥም እንዲቀበሉ መጠበቅ ይከብዳል። ህዝቡ ከደርግ በላይ ኢ.ዴ.ህን ይፈራና ስለሚፈራቸውም፣ ከመብቶቹ ውስጥ በህይወት የመኖር መብቱን ስለሚስቀድምና ለዘመናት የሚያውቀው የመሬት ከበርቴ ስርአት ሊወገድ እንደሚችል ስላላመነ የኢ.ዴ.ህ ደጋፊ መስሎ ለመቅረብ ይገደድ ነበር። ልኩል ራስ መንገሻን የሚደግፍም የህዝብ ክፍል ነበር።

ገብሩ፣ ከደርግ ጋር በመተባበር ኢ.ዴ.ህን ለማጥቃት አረጋዊ ከደርግ ባለስልጣናት መነጋገሩን ተክሎ ሃዋዝ ነገሮት እንደነበረ ገልጿል። እኔ ደግሞ ደርግ እንደ ስርአት አይቀጥልም ኢ.ዴ.ህ የመሬት ከበርቴ ስርአቱን መልሶ ማቋቋም ከቻለ ግን በቀላሉ አይፈርስም የሚል እምነት ስለበረኝ አንድ ጊዜ ስልታዊ ግንኙነታችን ከደርግ ጋር ሆኖ በቅድሚያ ኢ.ዴ.ህን ማጥፋት ይሻላል የሚል ሃሳብ አቅርቤ

ነበር። አስገዳ፤ አረጋጭ ከደርግ ጋር እየተነጋገረ መሆኑን ሲነግረኝ የተወሰነ ነገር መኖሩን ስላላውቅሁ ያልጠበቀኩት መልስ ሆነብኝ። ሁለታችንም ከድርጅቱ ከወጣን በሁዋላ አረጋጭን ጠይቄው ካንድ መኩንን ጋር ተነጋግሮ እንደነበረና እንዳልተሳካ አረጋግጧልኛል።

3. ተላላቅና ኢህአዴግ ሰበብ ላይ ለምን እንደተዋጉ

ተላላቅና ኢህአዴግ ሰበብ ላይ ያደረጉት ውግያ በሚመለከት ብዙ ፀሐፊዎች የተለያዩና ተቃራኒ ድርጊቶች ገልፀዋል። ለምሳሌ ገብሩ ኢህአዴግ በአንድ የተላላቅ ሃይል ላይ ተኩስ እንደከፈተ ሲገልፅ (ገፅ 76) አቶ አስማማው አንዲት የህወሓት ሃይል አይረ ወንዝ ላይ አድፍጣ በኢህአዴግ ላይ ተኩስ እንደከፈተች እሱም እዛው እንደነበረ ይገልጻል(ገጽ 241¹²)። የተፈፀሙና፣ እንደተፈፀሙ የሚገለፁ ድርጊቶች፣ የድርጊቶች ቅደም ተከተልና ቀኖችና ሰአቶች በሚመለከት 6 ሰዎች የፃፏቸውን መፃሕፍት አንብቤ እኔ እዛው ስለነበርኩ ከማውቀው ጋር ሙሉ ለሙሉ የሚስማማ አላገኘሁም። ስለዚህ በያንዳንዱ ላይ አስተያየት ከምፅፍ ገብሩ ከገለፀው ጋር በማያያዝ የማውቀውን እገልጻለሁ።

በ1970 በየካቲት ወር መጀመሪያ አካባቢ ሃይላችን፣ 'ሓይሊ 30' ወደ ዓጋመ፣ ማለት ኢህአዴግ ወደሚንቀሳቀስበት አካባቢ ከሄድን በሁዋላ በሃይል ስብሰባ ላይ እኛ በኢህአዴግ ላይ ጦርነት መጀመር እንደሌለብን እና ትንኮሳም (ከዚያ በፊት በሁለቱም ድርጅቶች መተነካኩስ ስለነበረ) ማቆም እንዳለብን ሃሳብ አቀርብሁ። በዝርዝር ተወያይተን በሙሉ ድምፅ ተስማማን።

ሆኖም ኢህአዴግ ውሳኔያችንን እንዲያውቅ አላደረግንም፤ ቢያውቅም ኖሮ ምን ያደርግ እንደነበረ አላውቅም። ከውሳኔው በሁዋላ የወሰነውን ለመፈፀም ሞክረናል። ትንኮሳ ስናቆምና ሰላማዊ አቀራረብ ስናደርግ የኢህአዴግ አባሎች ምን ዓይነት ትርጉም እንደሰጡት አላውቅም። በጠላትነት ዓይን እንዳማናያቸው ገብቷቸው ሊሆን ይችላል፤ ሳይጠነቀቁ ለማጥቃት ልናታልላቸው የሞከርን ሊመስላቸው ይችላል፤ ወይም ሰላም እንደምንፈልግ ቢገባቸውም ከታዘዙ ምንም ላይደርጉ ይችላሉ።

ተላላቅ/ህወሓት ከኢ.ዴ.ሕ ጋር አንድ አመት ተኩል የወሰደው ጦርነት ገብሩ እንደጠቀሰው በጥር አጋማሽ በድል ለማጠናቀቅ ብዙ የቀረው አልነበረም። ስለዚህ ተላላቅ ከኢ.ዴ.ሕ ጋር እየተዋጋ ስለነበረ ከኢህአዴግ ጋር ለመዋጋት ሁኔታው እንደማይፈቅድለት የሚቀርበው ምክንያት ከእውነት የራቀ ነው።

በዓጋመ ውስጥ በሁለቱ ድርጅቶች የነበረው ውጥረት እያየለ ይሄድ ነበር። በሠራዊቱ ለነበርነው መረጃ ሳይደርሰን የሆኑ የአካባቢው ሽማግሌዎች ተሰብስበው ህዝቡ ሁለት ድርጅቶች መሸከም ስለማይችል ኢህአዴግ ከአካባቢው እንዲወጣ መጠየቃቸውንና በኢህአዴግ መታሰራቸውን 'ስታስፈቷቸው እናያለን' በሚል ዛቻ ከኢህአዴግ አንድ ግለ ሰብ ሰማን። አስቀድሞ ባይነገረንም ሽማግሌዎቹ የወሰዱት እርምጃ በተላላቅ ግፊት ብቻ ሊሆን እንደሚችል አያጠያይቅም።

እርግጥ ህዝቡ ነፃነት ቢኖረውና ታጣቂዎችን ባይፈራ ማንንም የመቀለብ አቅም አልነበረውም። የሚሰጠን ሲያጣ በለስ (ቁልቁል) ብቻ ለቅም የሚሰጠን፣ በለሱን ምንም (እንደ ህዝቡ እንጀራ ወይም ጎመን) ሳይቀላቅልበት በመብላታችን ከኛ የተወሰኑ ታጋዮች በድርቀት እየታመሙ በህክምና እርዳታ የሚፀዳዱበት ሁኔታ ያጋጥመን ነበር። ሆኖም በነበረው ሁኔታ ህዝቡ በራሱ ተነሳሽነት እንኳንና በቦታው የቆየና በብዙ መቶዎች የሚቆጠሩ ታጋዮች የነበሩትን ኢህአዴግ ካካባቢው እንዲወጣ ሊጠይቅ፣ ጠንከር ያለ የሽፍቶች ቡድንም ቢያጋጥመው (ተላላቅ በነበረበት አካባቢ ሽፍቶች መኖር አይችሉም ነበር) ኖሮ ካካባቢው ሊያስወጣ አይችልም ነበር።

የተወሰኑ ሰዎች ኢህአዴግን ለመቃወም በሚንቀሳቀሱበት ጊዜ እምበይቶ በሚባል ጎጥ ኗሪ የነበሩት አቶ ግርማይ የዕብዮት የሚባሉ የተላላቅ የሚሊሽያ አባል የሁለቱም ድርጅቶች አባሎች ልጆቻችን ቢሆኖም 'ከወንድማማቾች መንትዮች ይቀራረባሉ' ብሎ ምሳሌ በመስጠት ኢህአዴግ ካካባቢው እንዲወጣ ተናገሩ፤ በ25 የካቲት 1970 የኢህአዴግ ሰዎች ሰውየውን ተከታትለው ገደሏቸው።

በ26¹³ የካቲት ወደ 11 ሰዓት ገደማ ተኸለ ሸሪፍ የሚባል የሃይላችን ሃኪም እየሮጠ መጥቶ ዓይጋ

12 ቀኑም እኔ እንደማስታወሰው በ27 እንጂ በ20 የካቲት አልነበረም። ካላሳይ አብርሃ በመጋቢት 5 በማይ መሬት/ነበለት የተደረገውን ወግያ ሲጠቅስ የሰበብ ከ9 ቀኖች በፊት እንደነበረ ስለጠቀስ እኔ በ27 የካቲት ከምለው ጋር ይስማማል። ገፅ 373 የአሲምባ ፍቅር 2 ኛ እትም፣ 2005

የነበረው የተሳሳት የህክምና ቦታ በኢህአዴግ እንደተጠቀሰ፣ በህክምና ላይ የነበሩ አባሎች ሊያመልጡ እንዳልቻሉ፣ እሱ ግን አምልጦ እንደመጣ ነገረኝ። ስብሐት ከኛ ትንሽ ራቅ ብሎ ከኢህአፓ አመራር ጋር ይወያይ ስለነበረ ዓይጋ ላይ የተፈጸመውን ጥቃት እንዲነገረው አደርከሁ። ከጥቂት ጊዜ በሁዋላ ስብሐት ከሱ ጋር ለነበሩ የኢህአፓ አመራር አባላት የሰማውን እንደነገራቸውና ለጉዳዩ ክብደት እንዳልሰጡት ነገረኝ።

ገብሩ አንደገለጸው፣ ኢህአዴግ የተሳሳት የዓይጋ የህክምና ቦታን ማጥቃቱ ባንድ በኩል ሁለቱም ሲፈጸሟቸው ከቆዩት የግለ ሰቦች ስሜታዊና ድንገተኛ የመገዳደል ድርጊቶች አልፎ በእቅድ ወስኖ ወደ ውግያ መሸጋገሩን ያመለክታል። በሌላ በኩል ደግሞ የኢህአፓ አባል የነበረው (አሁን ዴሞክራሲያዊ ያለው) በየገብሩ እንደነገረኝ በሚቀጥለው ቀን ውግያ እንዳይቀጥል ለማድረግ በኢህአፓ አመራር ለሚመለከታቸው የሚያደርሰው ደብዳቤ ተሰጥቶት ነበር። ስለዚህ በኢህአፓ ውስጥ ከተሳሳት ጋር መዋጋት የሚፈልጉና የማይፈልጉ ቡድኖች የነበሩ ይመስላል።

በትግራይ ውስጥ የሽምጥ ተዋጊዎች እርስ በርሳቸው ሲዋጉ አንዱ ሌላውን እስኪያሸንፍ ፋታ አይሰጣቸውም ነበር። ከደርግ ጋር መዋጋት ግን ፋታ የሚነሳ አልነበረም። ደርግ አልፎ አልፎ ዘመቻዎች እስኪያካሂድ ድረስ ሽምጥ ተዋጊዎቹ በመረጡት ጊዜ፣ ቦታና ሁኔታ መዋጋትም አለመዋጋትም ይችሉ ነበር። ስለዚህ ተሳሳት የውግያ ልምድ ነበረው፣ ኢዴህን አሸንፎ ስለነበረም የደርግ ዘመቻ ባልነበረበት ጊዜ ከኢህአዴግ ጋር ለመዋጋት የሚስማማው ሁኔታ ነበር።

በተሳሳት በኩል የሽማግሌዎቹ ትንኮሳ እንደሚያመለክተው ባለው ዝግጁ ሠራዊት ላይ የሰነ ልቦና ቅስቀሳና ኢህአዴግን ከህዝብ ጋር የማጋጨት ስልት እየተካሄደ ግልፅ የማጥቃት እርምጃ ባልተወሰደበት ጊዜ ኢህአዴግ ራሱ ዓይጋ ላይ ማጥቃት ስለጀመረ ወጥመድ ውስጥ ገባ።

ገብሩም አኪሊሉን በሚመለከት እንደጠቀሰው፣ ስብሐት አኪሊሉ የሚባል ወጣት ተሳሳትን የከዳ መስሎ ኢህአዴግን ተቀላቅሎ እየሰለለ ከቆየ በሁዋላ መመለሱን እና ኢህአፓ ከተሳሳት ጋር ያለውን ቅራኔ በብረት ሃይል ሊፈታው መወሰኑን መስማቱን ነግሮኝ ነበር። እኔም መረጃው እውነት ይሁን አይሁን አስፈላጊ ጥንቃቄዎች ማድረግ ጀመርሁ። አንድ ጊዜ ስብሐት፣ ኢህአዴግዎች እንቅስቃሴያቸውን እያሰፉ ዓሲንባንና ፀለምቲን በሐሳይለ (በአድዋ ውስጥ የሚገኝ ቦታ) በኩል እያገናኙና እየተጠናከሩ እንደሆነ ሲነግረኝ የመረጃ ጉዳይ ሳይሆን ሳይበልጡን አንድ ነገር ማድረግ አለብን የሚል መንፈስ እንደነበረው ስለተሰማኝ መልስ አልሰጠሁትም። በሰላማዊ ውድድር ግን ተሳሳት በህዝቡ ተቀባይነት እንዲያገኝ የቻልኩትን ሁሉ አደርግ ነበር።

የሶቢያ ውግያ፡

በዓይጋ ላይ በተፈጸመው ጥቃት ውግያው በኢህአዴግ ስለተጀመረ እኛም ብንዋጋ ውግያ ላለመጀመር በሃይል ደረጃ ያደረግነውን ውሳኔ አያፈርስም ነበር። ሰላማዊ መፍትሄ እንደማይገኝለት ግን እርግጠኞች አልነበርንም። ለማንኛውም ከ26 ወደ 27 የካቲት በሚያጠባው ሌሊት በጨለማ የሰነበትንባቸውን ቤቶች ትተን ሌሎች ለመከላከል የሚያመቹን የምናርድርባቸውን ቤቶች ያዘን። በ27 ጠዋት ልክ በ12 ሰዓት ተኩስ ተጀመረ።

እኔ ወደተተኮሰበት ቦታ በሩጫ ስሂድ ኢህአዴግዎች እየተንጫጩ ሲሮጡ አንዳንዶቹ፡ "ንዶች እኛ ኮ ነን" ይሉ ስለነበር ለመዋጋት ሳያስቡ እንደተተኮሰባቸው ተሰማኝ። የሚተኩሱትን እንደያቆሙ ስነግራቸው የሃይሉ የሁለተኛው የመቶ አዛዥ ሃይለስላሴ (ሃለቃ) ስለሰማኝ አንድ ባንድ እየተቆጣጠረ ተኩሱን አስቆመው። ገና ሲተኩሱ ወደነበሩት ሳልደርስ ከግራዬ በኩል ከእነሱ 50 ሜትር ገደማ ሲቀረኝ በቀኝ በኩል ኢህአዴግዎች 150 ሜትር ያህል ርቀው ከለላና መከላከያ ያለው ቦታ ያዙ። እንዲጋጣሚ በሁለቱም መካከል ነበርሁ።

አጠገቤ ወደነበረው ገዢ መሬት (ከፍ ያለ ቦታ) ወጥቼ ሁኔታውን ለማረጋገጥ ስሞክር ተወርውሬ ወደቅሁ፣ የሴኮንዶች ልዩነት ቢሆንም ከወድቅሁ በሁዋላ ተኩስ ሰማሁ። ጥይት አልነካኝም። እንደሚመስለኝ የወድቅሁት ጥይት በፈጠረው የአየር ክፍተት (vacuum) ምክንያት ነው።) ከዛ

13 አስማማው በመጻፍ ገፅ 242 ዐይጋ ላይ የነበረው የተሳሳት የህክምና ማእከል በኢህአዴግ የተጠቃው ከሶቢያው ውግያ በሁዋላ እንደነበረ የገለጸውና ሃይል 74 የሶቢያውን ግጭት አታውቅም ነበር ያለው ተሳስቷል። አስማማው ሃይሉ፣ ኢህአዴግ /የኢትዮጵያ ህዝባዊ አብዮታዊ ሠራዊት/ ከ1964 እስከ 1970 ዓ/ም ቅጽ አንድ፣ 2003 ዓ/ም

በሁዋላ ጨለማ እስኪለያየን ድረስ ተኩሱ አልቆመም።

ከገለፅኩት ሁኔታ መረዳት እንደሚቻለው የተኩሱት የተላላት አባላት ያደሩበት ብዙ ጊዜ ታጋዮች በሚያደሩበት ቤትና ወደ ቤቱ ለመተኮስ የሚመቹት ቦታዎችን እየጠበቁ ነበር። ደፊጣ አልነበረም፤ ምክንያቱም ማን፤ መቼ፤ በየት በኩል እንደሚመጣ አናውቅም ነበር። ኢህአወጃው ተሰልፈው በመንገድ በመሄድ ላይ ስለነበሩ፤ ባይረ በኩል ሰበያ ሲደርሱ፤ በዛች ቦታና በዛ ሰዓት እዛ የነበረውን ሃይል ለማጥቃት የመጡ አይመስሉም። ከዓይኑ በሁዋላ በቀን ብርሃን ከሩቅም ሁለቱ ሰራዊቶች ቢተያዩ እንደማይዋጉ ዋስትና ባይኖርም ውግያ የተጀመረው ለሁለቱም በድንገት ነበር። ኢህአወጃው መንገድ ይዞ ሲሄድ ተላላት ወዳደረበት ቤት ተጠጋ፤ ተላላት ማንህ ሲል ኢህአወጃው ገዢ መሬት ለመያዝ ሞክረ፤ ገዢ መሬቱ ተይዞ ስለነበረ ከዛ ተኩስ ተከፈተ።

ቦታው ዓሲምባ፤ ማለትም የኢህአወጃው ሰፈር አጠገብ ስለነበረ ተላላት እዛ የነበረው አንድ ሃይል ብቻ በመሆኑ ሃይሉን እስኪያሰባሰብ ድረስ አንዱን ሃይል ወደ አድዋ እንዲያፈገፍግ አደረገ። በውግያው ከሃይሉ ሁለት ቀላል የመቁሰል ጉዳት የደረሰባቸው ግን ውግያውን የቀጠሉ የተላላት አበሎች ነበሩ፤ የተሰዋ አልነበረም። እኔ እንደሞትኩም እንደቆሰልኩም ተወርተዋል፤ ተፅፈዋል፤ ስለዚህ መውደቁን ያስተዋሉ መኖር አለባቸው። ከተላላት በኩል ተኩስ ከቆመላቸው በሁዋላ ኢህአወጃው ተኩስ መጀመራቸውን በሚመለከት መመራመር የሚያስፈልግ አይመስለኝም፤ ምክንያቱም የሞትና የህይወት ጥያቄ የቅፅበት ጥያቄ በሚሆንበት ሁኔታ ሁሉም ታጣቂ ተረጋግቶ እንዲታገስ መጠበቅ ይከብዳል።

ኢህአፓ ጦርነቱን እንደፈለገው ሊታይ የቻለው ሃይሉን ወደ አድዋ አከታትሎ ካሰማራ በሁዋላ ነበር። ኢህአወጃው በ4 መጋቢት ፈረሰማይ አካባቢ ሁለት እህል በመሸመት ላይ የነበሩ የሻዕብያ ታጋዮች (የተላላት መስሎት) ትጥቃቸውን አስፈትቶ ካንገላታቸው በሁዋላ ለቀቃቸው። ሌሊት ማይ መሬት ላይ (ነበለት አጠገብ) የተላላት ሃይል 73 እና የኢህአወጃው ሃይል 74 እየተዋጉ አድረው ሁለቱም በጣም ተጎዳድተው ሲነጋ የሃይሉ ኮሚሳር ስለተሰዋና የሃይሉ ምክትል አዛዥ ስለቆሰለ ላይም ብቻው ሃይሉን እያስተባበረ በመገናኛ ረድዮ ሃይል 30ን ለእርዳታ ጠራ። ሃይል 74 ጠንክሮ ቢዋጋም ከተዳከመ በሁዋላ ስለተከበበ በ5 መጋቢት መቋቋም ስላልቻለ ያላመለጡና በህይወት የተረፉ ተማረኩበት (የተማረኩት ከዘጠኝ ቀኖች በፊት ሰበያ ላይ ስንዋጋ በዓጋመና ዓድዋ መካከል ገዢ መሬት ይዘው እንደነበሩ ነግረውናል)።

ከሁለት ሳምንት በሁዋላ እንደገና በዛ ያለ የኢህአወጃው ሠራዊት የተላላት ሃይሎች 30 እና 73 ወደነበሩበት ስለመጣ በ19 መጋቢት በብዙትና አካባቢዋ አሰቃቂ ውግያ ተደረገ። ኢህአወጃው በጥንቃቄ የሚወጣ ገደል እየወጡ ከተላላት ሃይል ጋር ሲዋጉ በጀርባቸው በኩል ሌላ ሃይል ስለገባ መውጣትም፤ መውረድም መቆምም ስላልቻሉ የጥይት ዒላማ የሆኑበት ሁኔታ ተፈጠረ። ከተላላቱ ሃይል በስተጀርባ ራቅ ብሎ የኢህአወጃው ሃይል 500 ወደ ውግያው ከመግባቱ በፊት ሽሬ የነበሩ የተላላት ሃይሎች ደርሰው ተኩስ ከፈቱ። መሸ። ሌሊትም መጠነኛ ውጊያ ነበር። ጠዋት ከተዋጉት የተረፉት ኢህአወጃው ተበታተኑ።

ከሚያዝያ 27 ማለዳ ጀምረው አስከ ግንቦት 1 ድረስ የተላላት ሃይሎች ኢህአወጃውን በማጥቃት ከዓሲምባና ከአካባቢው አስወጥተው እስከ ኤርትራ ሲከታተሉት ተላኤ (ጀብሃ) ለኢህአወጃው ጥገኝነት እንደሰጠው ለተላላት ካሳወቀ በሁዋላ ውጊያው መኸታ በሚባል ቦታ ላይ ቆመ።

በማጠቃለል፤ ገብሩ በመፅሃፉ በተላላት ውስጥ ከኢህአፓ ጋር መዋጋት የሚፈልጉና የማይፈልጉ እንደነበሩ ቢጠቅስም ወደ ዝርዝር አልገባም። በዚያን ጊዜ በተላላት ውስጥ አመራሩ በማድረግ ላይ በነበረው ምንጠራ አለመተማመን ሰፍኖ ስለነበረ የያንዳንዱ አቋም በዝርዝር ማወቅ አስቸጋሪ ነበር። እኔም አስተያየት መስጠት የምችለው የተወሰኑ ድርጊቶችን እና አጋጣሚዎችን በማስታወስ ነው። ስብሐት በግልፅ ኢህአወጃውን አናጥቃ ሳይል ኢህአወጃው እየተጠናከረ በመሄድ ላይ እንደነበረና ተላላትን ማጥቃቱ እንደማይቀር በመግለፅ ለውግያ የስነ ልቦና ዝግጅት እንዲኖር ያደርግ ነበር። ቀደም ብዬ እንደጠቀስኩትም ሽማግሌዎቹ ኢህአወጃውን ከአካባቢው ለማስወጣት መቅሰቀሳቸው ካለ ታጋዮች ግፊት ሊሆን አይችልም፤ ታጋዮቹም በቦታው የነበረው ስብሐት ሳይሆኑ ወይም ቢያንስ ሳያውቅ ሽማግሌዎቹን ለአደጋ የሚጋልጥና (ሽማግሌዎቹን በመግደልና በማሰር) ኢህአወጃውን የሚያሳስት እርምጃ አይወስዱም ነበር።

በአቋማቸው ፀንተው መቀጠላቸው ወይም አለመቀጠላቸው ባላውቅም ገብሩ፤ ስዩና ዓድቃን ከኢህአፓ

ጋር ግጭት አይፈልጉም ነበር። ገብሩ የማእከላዊ ኮሚቴ አባል ከመሆኑ በፊት በ1969 በክረምት ጊዜ ዓዲ አርጉድ በሚባል መንደር መለስ ከኢህአፓ ጋር ቅራኔ እንደሚያባብሱብን ነግሮኝ ነበር። ብዙት ላይ አንድ ካሕሳይ ገብረዮሃንስ የሚባል ተሐህትን ከድቶ ኢህአወን የተቀላቀለ ሚሊሽያ በ1969 ባንድ የተሐህት አባል ከተገደለ በሁዋላ ኢህአወዎች እንትጮ ላይ አንድ የተሐህት ሚሊሽያ አቆሰሉ ሌላ አርሶ አደርም ገደሉ (እኛ በወቅቱ ያመንነው ካሕሳይ ገብረዮሃንስን ለመበቀል እንዳደረጉት ነበር)። ከዛ ብዙት ላይ 'የንድ ካሕሳይ በሺእንበቀላለን' እያሉ በቁጣ መፈክሮች ያስሰሙ ነበር።

ሁለት ሃይሎች ባካባቢው ስለነበርን ወደ ብዙት መግባታችንና አለመግባታችን ከኢህአወ ጋር ውግያ የመጀመርና ያለመጀመር ጥያቄ ሆነብን። ዓድቃን እና እኔ ለሰላማዊ መፍትሄ እድል ለመስጠት እንታገስ ስንል ሐዋሎም እንግባ አለ። ስዩም ጦርነት የሚያስጀምረን እርምጃ እንድንወስድ እንደማይፈልግ ገለፀ፤ ሐዋሎምም ከሶስታችን ጋር ስለተስማማ ሳንዋጋ ቀረን። እንደ ገብሩ ተመሊሽ ሳየው፣ በተሐህት ውስጥ ሆነን ከኢህአፓ ጋር መሰረታዊ ቅራኔ እንዳልነበረንና መዋጋት እንዳልነበረብን ያመንነው በስልጣን ሽኩቻ ከመጠፋፋት ባህሳችን አንፃር ሲታይ እምነታችን አለመስራቱ አይገርምም። አልተማርንበትም እንጂ በታሪካችን በአርአያነቱ ልዩ ቦታ ያለው የአፄ ዮሃንስና የንጉስ ምኒልክ (አፄ ከመሆናቸው በፊት) መቻቻል ነበር። እየቆየ ግልፅ እንደሆነውም ዓላማቸው ትግራይን ከኢትዮጵያ ለመገንጠል እንደሆነ ፅፈው የነበሩት ሰዎች ተሐህትንም ስለተቆጣጠሩ ተሐህት የነሱ ዓላማ ማስፈፀሚያ ነው። ስለዚህም በሉአላዊነት ጥያቄ የተሐህት ማኒፌስቶ ፀሐፊዎችና ኢህአፓ መሰረታዊ ቅራኔ ነበራቸው። በወቅቱ ውግያውን ለማቆም የሞከርኩት በሁለቱም ድርጅቶች የነበሩ ለለውጥ በህይወታቸው ለመክፈል የተዘጋጁ ወጣቶች እርስ በርሳቸው መተላለቅ እንደሌለባቸው በነበረኝ ፅኑ እምነት ምክንያት ነበር። የሁለቱ ድርጅቶች መዋጋት በዛን ጊዜ እንዳሳዘነኝ አሁንም መዋጋት እንዳልነበረባቸው አምናለሁ።

በማጠቃለል ሲታይ የገብሩ መፅሐፍ ብዙ ሰዎች አንበውታል፤ እስካሁንም መፅሃፉን ለመግዛት ከተለያዩ አገሮች የሚጠይቁ አሉ። ገብሩ በመፅሃፉ ባነሳቸው ጉዳዮች የሚስማሙና የማይስማሙ አስተያየቶች መብዛታቸውም መፅሓፉ ውይይት እንዳቀጣጠለ ያመለክታሉ። አገዛዙን ከሚደግፉ ድረ-ገፆች ከመፅሃፉ አዎንታዊ ገፅታዎች ማየት መቻላቸው ጤነኛ ክስተት ነው። ገብሩ ከገለፃቸው ሂደቶችና አስተያየቶች የማይገናኙ፣ የሰውየውን ስብእና ለማጣጣል ሙያቸው ባልሆነ የስነ ልቦና ትችት የሚፅፉም አሉ። አንዳንድ ሰዎች የሚደገፉበት ምክንያት ሳይገልፁ መለስን ደግፈው ሲፅፉ ስለ ሉአላዊነትና ዲሞክራሲ አስተያየት ሳይሰጡ ይቀራሉ። በገብሩ መፅሃፍ ምክንያት በትግርኛ ከአረጋዊ በርሀ ጋር በጥር ወር ቃለ ምልልስ እንዳደረገው የአሜሪካ ድምፅ ረድዮ ጣብያ ባለደረባም በይዘት ላይ ማን ምን አይነት አቋም ለምን እንዳረመደ፣ ለህዝብና ላገር የትኛው በምን ምክንያት እንደሚጠቅም፣ ስለ ፍትሃዊነትና ዲሞክራሲያዊነት በመጠየቅ ፈንታ ቁም ነገሩን በዋናነት እንደ ግጥሚያ በማቅረብ 'ተበልጣችሁ ነው? ተሸንፋችሁ ነው? ሲል ውይይቱን የቦክስና የእግር ኩዋስ ዜና ያስመስለዋል።

ገብሩ ያቀረባቸው ሃሳቦች የሉአላዊነት፣ የፍትህ፣ የዲሞክራሲ፣ የሰላም፣ የእድገት ወዘተ. ጉዳዮችን ይመለከታሉ። እነዚህም ኢትዮጵያውያንን ብቻ ሳይሆን ኤርትራውያንንም ከነ ቀጣይ ትውልዶቻቸው የሚመለከቱ ናቸው። ህወሓት/ኢህዴግ ከነደጋፊዎቹ በቃላት ቢቃወምም በድርጊት ገብሩ የፃፈውን ያረጋግጣል። ሆኖም በህወሓት/ኢህዴግ ውስጥ ቅን ሰዎች ካሉና አቅም ካላቸው፣ ወንጀለኞቹንና ሙሰኞቹን ከስልጣን አስወግደው፣ ጉልበትና ውሸት ሳይጠቀሙ፣ በፈጠራ ወንጀለው ያሰሯቸውን ፈትተው ህዝቡ በነፃነት የሚፈልገውን እንዲመርጥ በማድረግ ታሪክ የመስራት እድል አላቸው።